

นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ

เมื่อประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ รัฐบาลคณะราษฎรก็ได้ควบคุมการบริหารประเทศตลอดมา จนกระทั่งในที่สุด พันเอกหลวงพิบูลสงคราม ซึ่งเป็นผู้หนึ่งในคณะผู้ก่อการของคณะราษฎร ได้ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แทนพันเอก พระยาพลพลพยุหเสนา ซึ่งได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ และเมื่อรัฐบาลพันเอก หลวงพิบูลสงครามได้เข้าบริหารประเทศในวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ รัฐบาลชุดนี้ก็ได้อาศัยการปกครองประเทศแบบเผด็จการทางทหารทันที เพราะพันเอก หลวงพิบูลสงคราม ได้สร้างฐานะและอิทธิพลทางทหารมาตลอดเวลานับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ นอกจากนั้นยังได้รับความร่วมมือจากทั้งฝ่ายพลเรือน และฝ่ายทหารในคณะราษฎร และตลอดสมัยของรัฐบาลพันเอกหลวงพิบูลสงครามนี้ รัฐบาลยังสามารถทำให้สมาชิกรัฐสภาแห่งชาติเป็นฐานสนับสนุนรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดมาจนถึงตอนปลายสงครามโลกครั้งที่ ๒ ดังนั้นการบริหารประเทศของรัฐบาลชุดนี้จึงประสบปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคน้อยมาก เพราะมีฐานอำนาจต่าง ๆ ทางการเมืองค้ำจุนฐานะของรัฐบาลให้มีเสถียรภาพอย่างมั่นคงกว่ารัฐบาลชุดก่อน ๆ ที่เคยผ่านมา

Donald E. Nuechterlein, Thailand and the Struggle for Southeast Asia. (New York : Cornell University Press, 1965), p. 42.

๑) การครอบงำการเศรษฐกิจของชาวต่างชาติ

ปัญหาสำคัญยิ่งของประเทศไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองตลอดมาจนกระทั่งถึงสมัยที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม^๑ ได้เข้าบริหารประเทศคือปัญหาการแก้ไขภาวะเศรษฐกิจของประเทศซึ่งอยู่ในสภาพล้าหลัง และยังคงย่ำพัฒนาอยู่มาก เพราะการเศรษฐกิจของประเทศชาตินอกจากจะไม่ค่อยมีกิจกรรมสาขาใด ๆ ทางเศรษฐกิจที่เป็นขึ้นเป็นอันแล้ว—ชาวต่างชาติที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในขณะนั้นยังได้ครอบครองอาชีพที่สำคัญ ๆ และเป็นประโยชน์แก่เศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศไว้เป็นส่วนมาก^๒ เช่น ธุรกิจการส่งสินค้าเข้าและส่งออก ซึ่ง เป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่สำคัญประการหนึ่งของประเทศไทยตลอดมาทั้งในสมัยอดีตและปัจจุบัน จากการพิจารณาสถิติบริษัทการค้าที่ส่งสินค้าเข้า และส่งสินค้าออกในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ และ พ.ศ. ๒๔๘๓ จะเห็นว่าบริษัทส่งสินค้าเข้า และส่งสินค้าออกที่มีเจ้าของเป็นคนสัญชาติไทยนั้นมีจำนวนน้อยมาก เช่นในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ มีเพียง ๓๘ บริษัท ในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ได้เพิ่มขึ้นเป็น ๕๖ บริษัท โดยความเป็นจริงแล้ว บริษัทที่ใช้ชื่อไทยเหล่านั้นล้วนแต่เป็นบริษัทของชาวจีนทั้งสิ้น แต่ใช้ลูกเงินที่ถือสัญชาติไทยเป็นเจ้าของธุรกิจแทนเครือญาติของคน^๓

พันเอกหลวงพิบูลสงครามได้รับพระราชทานยศเป็นจอมพล เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เพื่อเป็นบำเหน็จความชอบที่สามารถเรียก ร้องคืนแดนคืนจากฝรั่งเศสได้สำเร็จ

^๒ นิรันดร์ ศิรินาวิน, "อาชีพของคนไทยกับการพัฒนาประเทศ",

รัฐสารวิทย์ ๑๒ (กรกฎาคม ๒๕๑๓) : ๒๓

^๓ N.A. Simoniya, Overseas Chinese in Southeast Asia ...

A Russian Study. (Ithaca, New York : Cornell University Press, 1961), p. 60.

ตารางที่ ๑

สถิติบริษัทส่งสินค้าขาเข้าและส่งออกของประเทศไทย

พ.ศ. ๒๔๙๖ และพ.ศ. ๒๔๘๓

พ.ศ.	บริษัทของ ชาวยุโรป	บริษัทของชาว คัม อินโดนีเซีย	บริษัทของ ชาวญี่ปุ่น	บริษัทของ ชาวไทย	บริษัทของ ชาวจีน	รวมบริษัทส่ง สินค้าเข้าและ ส่งสินค้าออก ทั้งหมด
๒๔๙๖	๑๑๒	๑๖	๘	๓๘	๖๑	๒๓๕
๒๔๘๓	๑๐๓	๓๕	๗	๕๖	๘๘	๒๘๙

ที่มา N.A. Simoniya, Overseas Chinese in Southeast Asia...
A Russian Study (Ithaca, New York : Cornell University
 Press, 1961), p. 60.

แต่อย่างไรก็ตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจสาขาที่สำคัญ ๆ อื่น ๆ ในขณะนั้นส่วนใหญ่ตก
 อยู่ใต้อาการครอบงำของชาวต่างชาติที่สำคัญอยู่เพียง ๒ กลุ่มเท่านั้น คือ ชาวตะวันตก
 ได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส อเมริกัน ฮอลันดา เป็นต้น แต่ ประเทศที่มีบทบาทสำคัญที่
 สดคือ อังกฤษ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งคือ ชาวจีนและชาติอื่น ๆ ทางแถบเอเชียด้วยกัน เช่น
 ญี่ปุ่น ญวน ขวา มลายู และอินเดียน เป็นต้น ซึ่งในกลุ่มหลังนี้ชาวต่างชาติที่มีบทบาท
 สำคัญยิ่งต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงสมัยปัจจุบัน คือ ชาวจีน นั่นเอง

๑. บทบาทของชาวตะวันตกในการครอบงำเศรษฐกิจของประเทศไทย

นับตั้งแต่ประเทศไทยยินยอมทำสนธิสัญญาเบาริ่งกับประเทศอังกฤษในปี พ.ศ. ๒๓๕๘ ตลอดจนการทำสนธิสัญญาดับอื่น ๆ กับประเทศตะวันตกซึ่งสาระสำคัญและรายละเอียดของสนธิสัญญาแต่ละฉบับยึดถือสนธิสัญญาเบาริ่งเป็นบรรทัดฐาน เศรษฐกิจของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๕๘ เป็นต้นมาจึงถูกเปิดกว้างขวางขึ้น เพราะระบบการค้าผูกขาดแบบตั้งเดิมได้ถูกยกเลิกไป พร้อมกับการเข้ามามีอิทธิพลของชาวตะวันตกชาติต่าง ๆ แทนที่ประเทศไทยจะมีชาวจีนเท่านั้นที่มีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจมาแต่สมัยโบราณ

การครอบงำทางเศรษฐกิจของชาวตะวันตกตั้งแต่หลังสนธิสัญญาเบาริ่งจนกระทั่งถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๑ มีอยู่หลายประการด้วยกัน เช่น การทำเหมืองแร่ดีบุกและทองคำทางภาคใต้ของไทย การทำป่าไม้สักทางภาคเหนือ การตั้งโรงสีข้าวขนาดใหญ่ การธนาคาร ตลอดจนการส่งสินค้าเข้าและส่งออกของประเทศไทยซึ่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจเหล่านี้เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยส่วนรวม แต่ตลอดระยะเวลาอันยาวนานชาวตะวันตกก็สามารถแสวงหาผลประโยชน์จำนวนมากมหาศาลจากทรัพยากรเหล่านั้นของประเทศไทย แต่คนไทยซึ่งเป็นเจ้าของประเทศเองกลับตรงกันข้าม เพราะรับผลประโยชน์น้อยมากจากทรัพยากรธรรมชาติของตน และรัฐบาลก็ยังได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพียงเล็กน้อยจากการดำเนินกิจการเหล่านั้นด้วย เพราะรัฐบาลไทยตั้งแต่อดีตไม่มีนโยบายที่จะเข้าไปดำเนินกิจการเหล่านั้นเอง ยึดถือนโยบายการแบ่งผลประโยชน์จากการดำเนินกิจการนั้น ๆ ในรูปของการเก็บภาษีค่าภาคหลวง ภาษีสินค้าขาเข้าและขาออก

การทำเหมืองแร่ดีบุก

การขุดหาแร่ดีบุกนั้นได้ทำกันมานานแล้วทางภาคใต้ของประเทศไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นราชธานี ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ที่ทำเหมืองแร่ดีบุกมักจะเป็นชาวจีน ต่อมาภายหลังเมื่อประเทศไทยเปิดประตูการค้าในสมัยรัชกาลที่ ๔ และความต้องการดีบุกของตลาดโลกเพิ่มมากขึ้น ชาวยุโรปโดยเฉพาะชาวอังกฤษจึงได้เข้ามามีบทบาทในการทำเหมืองแร่ดีบุกเพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันเหมืองแร่ดีบุกของชาวจีนที่มีอยู่เดิมก็ยังไม่ได้นำเครื่องจักรทันสมัยมาใช้ เพราะส่วนใหญ่เหมืองแร่ของชาวจีนเป็นเหมืองขุดใช้น้ำและแรงงาน ตลอดจนประสบการณ์ของผู้ดำเนินการ เป็นปัจจัยสำคัญในการทำเหมืองแร่ ส่วนชาวตะวันตกได้นำวิทยาการและเครื่องจักรทันสมัยมาใช้ในการค้นหาแหล่งแร่และการทำเหมืองงาน กิจการเหมืองแร่ของชาวตะวันตกจึงเจริญก้าวหน้า และทำผลกำไรอย่างมหาศาลให้แก่บริษัทต่าง ๆ เหล่านั้นซึ่งส่วนใหญ่ล้วนเป็นของชาวอังกฤษ และผลกำไรเหล่านี้ก็จะถูกส่งกลับไปยังบ้านเมืองของตนเป็นส่วนใหญ่ แทนที่จะนำมาใช้ลงทุนซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศไทยทั้งหมด สำหรับชาวต่างประเทศอื่น ๆ ที่ดำเนินการกิจการเหมืองแร่ดีบุกอาจกล่าวได้ว่ามีอยู่น้อยมากถ้านำมาเปรียบเทียบกับกิจการดำเนินงานของชาวอังกฤษ ตัวอย่างเช่นในปี พ.ศ. ๒๔๔๒ นั้นมีบริษัทที่ดำเนินการทำเหมืองแร่ในประเทศไทยอยู่ทั้งหมด ๖๐ บริษัท เป็นของชาวอังกฤษ ๓๔ บริษัท เป็นของชาวฝรั่งเศส ๑๓ บริษัท ส่วนที่เหลือเป็นของชาวจีนหรือชาวไทยที่มีเชื้อชาติจีน

การทำป่าไม้

กิจการป่าไม้เป็นอีกแขนงหนึ่งที่ชาวตะวันตกได้เข้ามามีบทบาทตลอดมานับตั้งแต่ตอนปลายสมัยรัชกาลที่ ๔ และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาบริษัททำป่าไม้ของชาว

อังกฤษ เช่น บริษัทบอมเบย์เบอร์มา จำกัด และบริษัทอีสเอเซียติค จำกัด ของชาว
เคนมาร์ก ก็ได้ตั้งโรงเลื่อยจักรขนาดใหญ่ขึ้นในประเทศไทย คำเนินกิจการป่าไม้
อย่างเป็นล่ำเป็นสันตลอดมา ถึงแม้ว่าตลอดระยะเวลาดังกล่าวจะมีโรงเลื่อยของ
ชาวจีนหลายแห่งด้วยกัน แต่โรงเลื่อยของชาวจีนซึ่งใช้เลื่อยขนาดเล็กก็ผลิตไม้แปร
รูปได้น้อยมากเมื่อเทียบกับโรงงานของชาวตะวันตก ด้วยเหตุผลนี้เองชาวตะวันตก
จึงได้รับสัมปทานการทำป่าไม้จำนวนมากในแต่ละปีก่อนที่จะเกิดสงคราม เช่น ในปี
พ.ศ. ๒๔๔๑ - ๒๔๔๒ รัฐบาลไทยอนุญาตให้โค่นตัดไม้ได้จำนวน ๑,๑๕๐,๐๐๐ ต้น
บริษัททำป่าไม้ของชาวอังกฤษได้รับสัมปทานถึง ๖๖๐,๐๐๐ ต้น บริษัทของชาวฝรั่งเศส
ได้รับสัมปทาน ๔๐,๐๐๐ ต้น บริษัทของชาวเคนมาร์กได้รับสัมปทาน ๗๐,๐๐๐ ต้น
บริษัทของชาวจีนได้รับสัมปทาน ๕๐,๐๐๐ ต้น ส่วนที่เหลือจากสัมปทานทั้งหมดซึ่งมี
เพียงเล็กน้อยเท่านั้นบริษัทของชาวไทยจึงได้รับสัมปทานไปดำเนินการ^๑

ธนาคารพาณิชย์

ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยเป็นธุรกิจอีกสาขาหนึ่งที่ชาวยุโรปได้
เข้ามามีบทบาทตั้งแต่ระยะเริ่มแรก เพราะในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๑ ธนาคาร
ฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ (Hong Kong and Shanghai Banking Corporation)
ซึ่งเป็นธนาคารของชาวอังกฤษก็ได้เปิดสาขาขึ้นในกรุงเทพฯ และนับเป็นธนาคารพาณิชย์
แห่งแรกในประเทศไทย ต่อมาก็ได้มีการเปิดสาขาของธนาคารชาเตอร์ (Chartered
Bank) ของชาวอังกฤษ และธนาคารแห่งอินโดจีน (Banque De L' Indochine)
ของชาวฝรั่งเศสตามลำดับ ถึงแม้ว่าธนาคารพาณิชย์ของชาวตะวันตกเหล่านี้จะมี

^๑ เรืองเดียวกัน.

บทบาทน้อยมากต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย แต่ขณะเดียวกันกลับได้ทำประโยชน์ให้แก่อุตสาหกรรมชาวดัตช์ ซึ่งมาเปิดกิจการธุรกิจการค้าต่าง ๆ ในประเทศไทย เพราะธนาคารส่วนใหญ่จะคำนึงงานที่เกี่ยวข้องกับการค้าต่างประเทศเป็นสำคัญ ดังนั้นธนาคารส่วนใหญ่จึงทำธุรกิจเกี่ยวข้องกับพ่อค้าเท่านั้น การนำเงินมาใช้ลงทุนในประเทศไทยจึงเกือบไม่มีเลย

การส่งสินค้าเข้า - ออก

หลังการขยายตัวของตลาดสินค้าไทยในต่างประเทศ ชาวดัตช์จึงหันเข้าดำเนินการค้าด้วยอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่ทำในลักษณะการค้าขายสินค้าสำคัญระหว่างประเทศ โดยมีบริษัทบอร์เนียวที่ตั้งขึ้นในลอนดอนเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๕๕ ได้เข้ามามีบทบาททางด้านธุรกิจการค้าในประเทศไทยทันที หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตกลงพระทัยเซ็นสัญญาเบาริ่งแล้ว และในระยะ ๒๐ ปีแรกของการดำเนินการค้าของบริษัท ๆ มีธุรกิจสำคัญอยู่กับโรงสีข้าว และโรงเลื่อยในช่วงเวลาอีก ๒๐ ปีต่อมาบุตรของแฮมมอนด์ก็ได้ตั้งบริษัทของตนเองขึ้นชื่อว่าบริษัทหลุยส์ ที เลียวโนเวนส์ จำกัด (Louis T. Leonowens, Ltd.) และในเวลาไม่นานนักก็สามารถบริหารงานของบริษัทให้ก้าวหน้าขึ้นมาเป็นบริษัทคู่แข่งสำคัญของบริษัทบอร์เนียวซึ่งตั้งขึ้นก่อนเป็นเวลานานนับสิบปีได้สำเร็จ เฉพาะอย่างยิ่งในด้านการค้าส่งสินค้าเข้า-ออกระหว่างประเทศไทยกับตลาดต่างประเทศอื่น ๆ นอกจากนี้ยังมีบริษัทอีสเอเซียติก

Paul Sithi Amnuai, Finance and Bangkok in Thailand :

A Study of the Commercial System, 1888 - 1963, p. 38.

(East Asiatic Company) ของชาวเดนมาร์กที่เข้ามามีบทบาทในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยแรก และในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ (ค.ศ. ๑๙๒๓) ชาวอเมริกันก็ได้ตั้งบริษัท อินเทอร์เน็ตเอ็นจิเนียริง จำกัด (The International Engineering Co, Ltd.) ขึ้นเพื่อส่งสินค้าจากประเทศของตนมาจำหน่ายในประเทศไทย

๒. การครอบงำทางเศรษฐกิจของชาวจีนในประเทศไทย

ชาวจีนนับเป็นชาวต่างชาติที่มีบทบาทและอิทธิพลทางเศรษฐกิจในประเทศไทยมาตลอดทุกสมัย ถึงแม้ว่าชาวจีนในระยะแรกที่เดินทางมายังประเทศไทยจะมีลักษณะผิดแผกไปจากชาวตะวันตกที่เดินทางมาพร้อมกับทรัพย์สินเงินทุน อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลของตน ส่วนการเดินทางเข้ามาในประเทศไทยของชาวจีนนั้นมีลักษณะที่เรียกได้ว่ามาด้วยเกี้ยวคูเดียว แต่ทุกคนก็ต่อสู้อย่างสุดแรงโดยถือคติประจำใจว่า "ไม่สู้ก็ตาย" ซึ่งเป็นผลให้ชาวจีนมีความหวังสำหรับอนาคต และพยายามปรับตัวให้ทันเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย อาศัยลักษณะความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพโดยไม่เลือกงานตั้งแต่กรรมกรจนกระทั่งช่างฝีมือ และพ่อค้าหาบเร่ ประกอบกับความประหยัดตระหนี่ถี่เหนียวชาวจีนจึงสามารถสะสมเงินทุนขึ้นมาได้ที่ละเล็กละน้อย จนในที่สุดก็สามารถยกฐานะของตนให้สูงขึ้นมาเรื่อยๆ

Dole A Anderson, Marketing and Development : The Thailand Experience (Michigan : The Board of Trustees of Michigan State University, 1970), pp. 91 - 92.

^{๒๖} นอม เพ็ญกุล, "ตลาดการค้าในประเทศไทย", หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายกรรเชิง โชติกเสถียร ณ เมรุวัดธาตุทอง ๑๕ มีนาคม ๒๕๑๖ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยเชมม, ๒๕๑๖), หน้า ๔.

จนกระทั่งสามารถครอบงำการเศรษฐกิจแทนชนชาติพื้นเมืองเจ้าของประเทศได้ เพราะชาวไทยส่วนใหญ่ยังคงยึดมั่นอยู่กับการมีอาชีพทำไร่ทำนา หรือไม่ก็รับราชการ ซึ่งเป็นอาชีพที่ได้รับการยกย่องและสนับสนุนจากสังคม

การประกอบการค้า

นับตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ เป็นต้นมาชาวจีนได้อพยพมาสู่ประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นตลอดมา (ดูรายละเอียดในภาคผนวก) เพราะรัฐบาลและเอกชนไทยต้องการแรงงานชาวจีนในการพัฒนาประเทศ ได้มีผู้ให้ความเห็นว่า การที่จ้างแรงงานของคนจีนเป็นอย่างมากในระยะนั้น ไม่ได้มีสาเหตุมาจากปัญหาการขาดแคลนแรงงานภายในประเทศ แต่เป็นปัญหาเรื่องความขยัน ความเกียจคร้าน ความสนใจ ความเฉื่อยชาของคนไทย ราษฎรไทยยังยึดอยู่ในความคิดที่ว่าอาชีพใช้แรงงานเป็นอาชีพชั้นต่ำและอาชีพการทำนาซึ่งสืบทอดกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษนั้นยังให้ผลตอบแทนแรงงานที่ดีกว่าการเป็นกรรมกรผู้ใช้แรงงานอีกด้วย จึงทำให้ไม่มีราษฎรไทยแข่งขันกับชาวจีนในการประกอบอาชีพ^๕ ชาวจีนต่างค้าขายในประเทศไทยส่วนใหญ่เมื่อเดินทางมาสู่ประเทศไทยจึงมักจะยึดอาชีพขายแรงงานประเภทต่าง ๆ เป็นขั้นแรกในการดำรงชีวิตในประเทศไทย ในที่สุดก็สามารถยึดครองตลาดแรงงานในประเทศไทยได้ เพราะ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๐.

^๒ บุญชนะ อัคราการ, "ปัญหาและอนาคตในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ", รัษฎาวิวัฏษ์ ๗(มกราคม ๒๕๐๘) : ๔๓ - ๔๔

^๓ James C. Ingram, "Thailand's Rice Trade and the Allocation of Resources," in Economic Development of South East Asia, ed. C.D. Cowan (London : George Allen and Unwin, 1964), p. 112.

^๔ วิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย, ประวัติศาสตร์การค้าไทย (พระนคร : โรงพิมพ์บรรณาคม, ๒๕๑๔), หน้า ๖๗.

เจ้าของกิจการทั้งที่เป็นชาวจีน ชาวยุโรป แม้กระทั่งชาวไทยต่างก็นิยมจ้างกรรมกรที่เป็นชาวจีนมากกว่าคนไทย เนื่องจากชาวจีนมีความอดทนขยันขันแข็งในการทำงานมากกว่าคนไทย อีกประการหนึ่งแรงงานคนไทยจำนวนมากยังต้องเป็นทาส และไพร่ไม่ใช่แรงงานอิสระ นอกจากนั้นคนไทยส่วนใหญ่อีกก็เคยชินและนิยมทำการเกษตรกรรมด้วย ดังนั้นก่อนสิ้นปี พ.ศ. ๒๔๗๓ จึงมีชาวจีนยึดครองอาชีพขายแรงงานในประเทศไทยถึง ๖๐ - ๗๕ % ของแรงงานกรรมกรทั้งประเทศ (ยกเว้นแรงงานในการทำการเกษตรซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนไทย) และนับได้ว่าเป็นอาชีพพื้นฐานในการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของชาวจีน เพราะชาวจีนจะเริ่มสะสมเงินทุนจากการเก็บหอมรอมริบ และใช้ชีวิตอย่างประหยัดในทันที หลังจากนั้นจึงเริ่มดำเนินกิจการค้าขายโดยเริ่มจากการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ก่อนแล้วจึงค่อย ๆ ขยายกิจการให้ใหญ่โตขึ้นเป็นลำดับ บทบาททางการพาณิชย์ของชาวจีนจึงมีมากขึ้นตามความเจริญของประเทศ เช่น ธุรกิจการค้า การอุตสาหกรรม การเกษตรกรรม การธนาคาร การส่งสินค้าเข้า - ออก ตลอดจนการค้าปลีกย่อย และข้างฝีมือทั่วไป ดังจะเห็นได้จากสถิติของทางราชการ (ดูรายละเอียดจากตารางที่ ๒) อย่างไรก็ตามแม้ว่าชาวจีนจะดำเนินกิจการทางด้านเศรษฐกิจแทบทุกประเภท แต่ส่วนมากชาวจีนในประเทศไทยมักจะมีอาชีพประกอบการค้าเป็นสำคัญ ก่อนที่จะเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ การค้าขายต่าง ๆ ในประเทศไทยอยู่ในกำมือของชาวจีน อย่างน้อยร้อยละ ๘๕ ถึงร้อยละ ๙๐

^๑ N.A. Simoniya, Overseas Chinese in Southeast Asia ...

A Russian Study, p. 95.

^๒ Belan Tan-Gatue, Chinese and Chinese Thai Relation,

(Cornell Southeast Asia Programme, Far Eastern Studies, No.-641-Fall, 1955), p. 7.

ตารางที่ ๒

สถิติประชากรที่มีอาชีพจำแนกตามเพศและสัญชาติ (อายุ ๑๐ ปีขึ้นไป) พ.ศ. ๒๕๕๐

อาชีพ	ประชากรที่มีอาชีพ อายุ ๑๐ ปีขึ้นไป				
	ทุก ๆ ชาติ	ไทย	จีน	ชาติอื่น ๆ	
รวมทุกอาชีพ	ร.	๘๒๓,๕๕๖	๖,๔๕๐,๓๖๘	๓๒๑,๕๑๘	๕๐,๖๘๘
	ช.	๓,๕๕๘,๒๔๓	๓,๓๐๒,๒๐๖	๒๕๘,๓๘๘	๓๕,๓๖๑
	ญ.	๓,๒๒๕,๓๐๘	๓,๑๔๘,๕๖๓	๖๑,๓๓๐	๑๔,๙๖๓
๑. เกษตรกรรมป่าไม้ และการประมง	ร.	๖,๐๔๔,๔๘๓	๕,๘๓๑,๒๑๑	๘๑,๘๑๓	๓๑,๔๖๘
	ช.	๓,๐๓๐,๘๘๓	๒,๘๕๖,๘๐๐	๕๔,๖๓๓	๑๘,๓๖๐
	ญ.	๓,๐๑๓,๖๐๐	๒,๙๗๕,๓๑๑	๒๗,๑๘๐	๑๓,๑๐๘
๒. การโลหะกิจและ บอเหมืองอย่างอื่น	ร.	๑๓,๕๑๒	๘,๘๖๖	๓,๕๕๑	๓๒๘
	ช.	๑๕,๕๘๓	๓,๕๐๘	๓,๑๘๐	๓๐๑
	ญ.	๑,๘๒๙	๑,๘๕๓	๓๓๑	๒๘
๓. การอุตสาหกรรม หัตถกรรม	ร.	๑๑๐,๘๖๒	๖๑,๒๐๑	๔๖,๓๔๘	๒,๐๘๘
	ช.	๓๓,๒๒๒	๓๕,๒๖๘	๓๘,๘๘๘	๑,๓๒๖
	ญ.	๓๓,๑๒๐	๒๕,๘๓๓	๖,๓๘๘	๓๓๒
๔. อาคารและการก่อสร้างอย่างอื่น ๆ	ร.	๒๒,๘๒๘	๑๑,๑๕๖	๑๐,๘๖๓	๓๐๘
	ช.	๒๑,๓๘๒	๑๐,๓๓๖	๑๐,๓๖	๖๘๕
	ญ.	๑,๐๓๖	๘๒๐	๒๐๒	๑๔
๕. การขนส่งและการคมนาคม	ร.	๕๓,๘๐๕	๔๔,๑๒๒	๑๒,๕๐๕	๑,๒๕๘
	ช.	๕๕,๖๕๐	๔๒,๑๐๘	๑๒,๓๐๘	๑,๒๒๒
	ญ.	๒,๒๕๕	๒,๐๓๘	๒๐๑	๑๖
๖. การค้าและพาณิชย	ร.	๓๐๓,๕๒๐	๑๘๓,๘๑๑	๑๑๒,๑๕๐	๓,๕๕๘
	ช.	๑๘๘,๖๑๖	๘๐,๔๓๘	๘๒,๒๒๐	๕,๘๘๘
	ญ.	๑๑๔,๙๐๔	๘๓,๓๗๓	๓๐,๙๓๐	๑,๖๐๑
๗. โรงแรม, งานบ้าน และงานส่วนบุคคล	ร.	๑๔๒,๑๒๔	๘๑,๔๖๕	๔๕,๐๓๘	๕,๕๘๑
	ช.	๘๒,๒๐๓	๘๘,๘๘๒	๓๘,๓๓๑	๔,๘๘๘
	ญ.	๕๙,๙๑๓	๕๒,๕๗๓	๖,๗๐๗	๕๘๓

อาชีพ	ประชากรที่มีอาชีพ อายุ ๑๐ ปีขึ้นไป				
	ทุก ๆ ชาติ	ไทย	จีน	ชาติอื่น ๆ	
๘. บริการสาธารณะ	ร.	๑๐๖,๘๒๕	๑๐๑,๘๖๐	๓,๙๖๕	๑,๐๖๕
	ข.	๕๘,๘๐๑	๕๔,๒๐๓	๓,๕๙๘	๘๘๖
	ญ.	๘,๑๒๔	๗,๖๕๓	๒๘๘	๑๘๓
๙. การเสมียน	ร.	๑๗,๘๘๓	๑๖,๘๕๗	๙๑๐	๒๑๖
	ข.	๑๗,๕๕๕	๑๖,๕๕๒	๖๕๘	๒๐๘
	ญ.	๕๒๔	๕๐๕	๑๒	๗

ที่มา กองประมวลสถิติพยากรณ์, สถิติพยากรณ์รายปีประเทศไทย บรรพที่ ๒๑ พ.ศ. ๒๔๘๒ - ๘๓ (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๔๘๓), หน้า ๗๕.

กิจการโรงสีข้าว

สนธิสัญญาเบาริ่งที่ทำขึ้นระหว่างประเทศไทย กับประเทศอังกฤษได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งในลักษณะเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะในภาคกลาง เพราะในช่วงเวลาเพียงไม่กี่ปีหลังจากนั้นประชาชนเกือบทั้งหมดก็ได้หันมาปลูกข้าวเพื่อส่งเป็นสินค้าออก โรงสีจึงได้พัฒนาขึ้นมาเป็นกิจการอุตสาหกรรมที่เป็นความ

ต้องการวิวัฒนาการของประเทศในขณะนั้น ชาวตะวันตกที่เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในประเทศไทยจึงเป็นกลุ่มแรกที่ได้ตั้งโรงสีที่มีเครื่องจักรทันสมัยขึ้น เพื่อที่จะส่งข้าวออกไปขายยังตลาดต่างประเทศเป็นลำดับ ขณะที่ในเวลานั้นได้มีชาวจีนตั้งโรงสีมีอยู่บ้างแล้ว โดยโรงสีเครื่องจักรแห่งแรกในประเทศไทยเป็นโรงสีของนายทุนชาวอเมริกัน มีชื่อว่า "โรงสีจักรเมืองอเมริกา" ตั้งขึ้นที่กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. ๒๔๐๑ หลังจากนั้นก็มีชาวตะวันตกพากันตั้งโรงสีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๑๐ โรงสีเครื่องจักรในประเทศไทยจึงได้เพิ่มขึ้นเป็น ๕ โรงซึ่งตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา และริมคลองสายต่าง ๆ ทั้งสิ้น นอกจากบทบาทของรัฐบาลที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านนโยบายของประเทศอันก่อให้เกิดผลดังได้กล่าวมาแล้วรัฐบาลได้เข้าไปมีส่วนในด้านอื่น ๆ น้อยมาก ดังนั้นนอกจากเจ้าของกิจการโรงสีจะเป็นชาวตะวันตกแล้ว พ่อค้าคนกลางที่ทำหน้าที่ซื้อข้าวจากชาวนามาส่งให้กับโรงสียังเป็นคนจีน เกือบทั้งสิ้น อำนาจในการดำเนินงานของโรงสีจึงมิได้ตกอยู่ในกำมือของเจ้าของโรงสีแต่เพียงผู้เดียว แต่ยังคงตกอยู่ในกำมือของพ่อค้าคนกลางชาวจีนด้วย เพราะไม่มีใครสามารถจะบังคับพ่อค้าคนกลางเหล่านี้ให้ส่งข้าวที่ซื้อได้ให้แก่โรงสีของตนโดยสม่ำเสมอได้ ดังบริษัทบอร์เนียวได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งในคำแนะนำในสมัยรัชกาลที่ ๗ ถึงเรื่องพ่อค้าข้าวว่า "พวกพ่อค้าโรงสีก็อยู่ในเงื้อมมือพวกคนกลางเช่นเดียวกับพวกชาวนา พ่อค้าโรงสีทำสัญญาขายข้าวล่วงหน้าก่อนซื้อมาสี ฉะนั้นจึงต้องเสี่ยงในการที่จะได้กำไร หรือขาดทุน" ^๒ และด้วยลักษณะทางการค้าของชาวจีนประกอบกับการ

^๑ สว่าง อึ้งคง, สิ่งแรกในเมืองไทย (พระนคร : แพร่พิทยา, ๒๕๐๒), หน้า ๓๑๖ - ๓๑๗.

^๒ กองจิตหมายเหตุแห่งชาติ, กองเลขานุการสภาเผยแผ่พาณิชย์ เล่ม ๕ เรื่อง ๑๕, "ความเห็นของบริษัทบอร์เนียว, เจ้าพระยาพลเทพทูลพระเจ้าย้ายขอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน", วันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๓

ที่ชาวจีนมิได้เป็นเพียงพ่อค้าคนกลาง แต่ยังเป็นผู้ที่ให้เงินกู้ และพ่อค้ายอมนานาชนิดค้าขายในขณะที่เดียวกันชาวจีนจึงเป็นกลุ่มชนที่ประสบความสำเร็จสูงสุดในทางการค้า และที่สำคัญคือได้ประสบผลสำเร็จในการเป็นเจ้าภาชีนายอากรผูกขาดการเก็บภาษีจากรัฐบาลอีกด้วย จึงเป็นกลุ่มที่มีทุนมากสามารถพัฒนาสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของตนได้อย่างรวดเร็ว กิจกรรมใหม่ต่อไปที่ชาวจีนพากันหันมาให้ความนิยมก็คือ การทำโรงสี ซึ่งกำลังเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญในระยะพัฒนาประเทศ และยังเป็นกิจการที่ตนมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานอยู่ส่วนหนึ่งมาแต่เดิมอีกด้วย ดังกล่าวไว้ที่ว่า "ครั้นต่อมาพวกเจ้าสัวพากันหายใจเป็นโรงสี โรงสีจึงได้เกิดมีมากขึ้น" ซึ่งจะเห็นได้จากจำนวนโรงสีของชาวจีนที่ได้เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จากจำนวน ๕ โรงในปี พ.ศ. ๒๔๒๒ ๑๗ โรง ในปี พ.ศ. ๒๔๓๒ ๒๒ โรง ในปี พ.ศ. ๒๔๔๔ ๔๖ โรง ในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ และในที่สุดในปี พ.ศ. ๒๔๖๒ โรงสีของชาวตะวันตกทั้งหมดก็ขายให้แก่ชาวจีน^๒ จำนวนโรงสีของชาวจีนจึงเพิ่มขึ้นเป็น ๕๖ โรงจากจำนวนทั้งสิ้น ๖๖ โรง โดยจำนวนหนึ่ง เป็นของพระคลังข้างที่ที่ให้ชาวจีนเข้าทำ

ก่องจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.๖ น.๒๐.๖/๒๐ "ความเห็นเอกชนเกี่ยวกับพ่อค้าต่างประเทศและพวกขโมยควาย", วันศุกร์ที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๗, หน้า ๑.

^๒ William G. Skinner, Chinese Society in Thailand; An Analytical History (Ithaca, New York : Cornell University Press, 1962), p.213.

ก่องจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.๖ น.๓๑.๓/๕ "จัดการช่วยเหลือราษฎรในเวลาเข้าแพง, เจ้าพระยายมราชกราบบังคมทูลในหลวง รัชกาลที่ ๖", ลงวันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๒

นับแต่นั้นมาก็มีแต่เพียงกลุ่มชนชาวจีน เท่านั้นที่ครอบครองอิทธิพลในการดำเนินธุรกิจอุตสาหกรรมอันสำคัญยิ่งสำหรับประเทศเกษตรกรรมนี้

ในสมัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง แม้ว่าคณะราษฎรจะยอมรับว่าชาวต่างชาติเป็นปัญหา และอุปสรรคที่สำคัญของการดำเนินนโยบายแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ เพราะในขณะนั้นชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีนได้เข้ามาครอบงำเศรษฐกิจของคนไทยเกือบหมดสิ้น จนกระทั่งรัฐบาลต้องตัดสินใจหาวิธีการทางอ้อมเพื่อแก้ไขปัญหานั้น^๑ ให้เกิดความสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของคณะราษฎร ซึ่งเคยแถลงไว้ในครั้งยึดอำนาจปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ว่า "จะดำเนินการให้เศรษฐกิจไทยหลุดพ้นจากการครอบงำของชาวจีนและชาวยุโรป"^๒ แต่ขณะเดียวกันปัญหาสำคัญของประเทศชาติก็มีอยู่มากมายหลายประการที่กำลังรอการแก้ไขจากรัฐบาล นอกจากนั้นเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองก็เป็นปัญหาสำคัญที่รัฐบาลต้องเผชิญอยู่ตลอดเวลา การแก้ไขปัญหการครอบงำทางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติในประเทศไทยจึงดำเนินการไปได้ไม่เต็มทีนัก แต่ถึงนานวันเข้าชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีนกลับมีบทบาทครอบงำทางด้านเศรษฐกิจของประเทศไทยเพิ่มขึ้น กิจกรรมทางเศรษฐกิจแทบทุกชนิดจึงมีชาวจีนเข้าทำเป็นอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นการค้าข้าว ยางพารา คีบูก และไม้สัก ซึ่งเป็นสินค้าหลักที่สำคัญที่สุดของไทย หรือการเป็นเจ้าของโรงสีข้าว เหมืองแร่คิงกุก โรงยางแผ่น ตลอดจนการเป็นช่างฝีมือแทบทุกชนิด และพ่อค้าขายสินค้าแทบทุกประเภทที่เป็นรายการสินค้าคงประเทศไทย

^๑ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, รายงานการประชุมคณะกรรมการราษฎร วันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๕ "เรื่องจีนในเมืองไทย", หน้า ๑.

^๒ รั้งสรรค ชนะพรพันธ์, บรรณาธิการ. สังคมกับเศรษฐกิจ, หน้า ๓๒๑.

^๓ Frank H. Golay and Others, Underdevelopment and Economic Nationalism in Southeast Asia (Ithaca, New York : Cornell University Press, 1968), p. 272.

นอกจากนั้นปัญหาการขยายตัวของชาวจีนในประเทศไทยก็เป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะชาวจีนขยายปริมาณการอพยพเข้าสู่ประเทศไทยเพิ่มขึ้นตลอดเวลา และขณะเดียวกันลูกจีนที่เกิดในประเทศไทยก็นับวันแต่จะทวีมากขึ้นด้วย ปัญหานี้เป็นทั้งปัญหาทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจที่รัฐบาลไทยสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ต้องพยายามแก้ไขตลอดมา อีกประการหนึ่งชาวจีนในประเทศไทยส่วนใหญ่มิ่สามารถสร้างฐานะทางเศรษฐกิจได้อย่างมั่นคงแล้วนิยมที่จะส่งเงินทองที่คนทำมาหาได้ในส่วนที่เหลือกลับไปยังบ้านเกิดเมืองนอนของตน แทนที่จะนำเงินเหล่านั้นเก็บไว้ในประเทศไทย ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดการพัฒนาสภาพเศรษฐกิจของประเทศไทยได้ ตัวเลขที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่านับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๓๓ - ๒๔๔๔ ชาวจีนจะส่งเงินกลับประเทศของตนประมาณปีละ ๑๐ - ๒๐ ล้านดอลลาร์อเมริกา ซึ่งคิดเป็นเงินทั้งสิ้นประมาณ ๕๐๐ - ๖๐๐ ล้านบาท อันเป็นจำนวนเงินมากมายกว่าเงินลงทุนทั้งหมดที่รัฐบาลไทยในสมัยนั้นนำมาใช้พัฒนากิจการทางด้านเศรษฐกิจ^๒

ดังนั้นจะเห็นว่าอำนาจการดำเนินการทางเศรษฐกิจได้ตกอยู่ในมือชาวต่างชาติในประเทศไทยทั้งสิ้น ทั้งชาวตะวันตกที่ครอบงำการทำเหมืองแร่ การทำป่าไม้ การธนาคาร หรือชาวจีนที่มีอิทธิพลทางการค้าทุกชนิด ทั้งการค้าภายในประเทศและการค้ากับต่างประเทศในทุกระดับตั้งแต่การค้าปลีกย่อยไปจนถึงการส่งสินค้าออกสำคัญหรือการเป็นเจ้าของโรงสี ซึ่งเป็นปัญหาการครอบงำทางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติ เหล่านี้เป็นปัญหาสำคัญอย่างยิ่งที่ท้าทาย การแก้ไขของนายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม

^๑ ุรายละเอียดในภาคผนวก

^๒ William G. Skinner, Chinese Society in Thailand;

นายกรัฐมนตรีของไทยที่พ้นจากต่องการสร้างชาตินิยมแล้วยังต้องการที่จะสร้างชาติไทยให้เป็นมหาอำนาจอีกด้วย

๒) บรรยายกาศทางการเมืองของประเทศไทยกับการก้าวขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป.พิบูลสงคราม

นับตั้งแต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ระบบการเมืองในประเทศไทยก็มีลักษณะเป็นระบอบประชาธิปไตยแต่เพียงในนามเท่านั้น เพราะนอกจากประชาชนคนไทยส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจนทางเศรษฐกิจแล้ว ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีสำนึกทางการเมืองมากพออีกด้วย ดังจะเห็นได้ว่าการเลือกตั้งครั้งแรกของประเทศไทยเมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๗๖ นั้นมีผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งเพียงร้อยละ ๔๑.๔๕ และลดลงอีกในการเลือกตั้งครั้งต่อมา วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๘๐ คือมีร้อยละ ๔๐.๒๒ ทั้งนี้เนื่องจากคนไทยที่ได้รับการศึกษายังมีจำนวนน้อย ในรายงานการสำรวจฐานะการศึกษาของประชากรที่รัฐบาลได้จัดขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๘๐ ก็ยอมรับความจริงในสภาพความด้าหลังดังกล่าว จึงไม่เป็นการยากที่คณะราษฎรจะเป็นกลุ่มการเมืองเพียงกลุ่มเดียวที่สามารถผูกขาดอำนาจทางการเมืองของประเทศได้ และยังเป็นพรรคการเมืองเดียวที่มีอำนาจตั้งแต่สมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองตลอดมาจนถึงสมัยสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๒ พฤติกรรมทางการเมืองของประเทศไทยภายใต้การผูกขาดของคณะราษฎรนั้นมีปัญหาการแก่งแย่งอำนาจกันเองขึ้นหลายครั้ง

ชัยอนันต์ สมุทวณิช, "จริงหรือที่ประชาชนชาวไทยยังไม่พร้อมที่จะเป็นประชาธิปไตย", สยามรัฐ (๖ ตุลาคม ๒๕๒๐) : ๗

ชัยอนันต์ สมุทวณิช, เศรษฐพร คุศรีพิทักษ์ และ แสง รัตนมงคล มาศ สัจจการเมือง (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๒๘.

หลายคราวและได้พัฒนาเป็นศัตรูทางการเมืองกันเองในระยะต่อมาด้วย ระบบ
 รัฐสภาที่ประสบความวุ่นวายบ่อยครั้ง เป็นเหตุให้รัฐบาลสมัยพระยาพหลพลพยุหเสนา
 ไม่สามารถบริหารประเทศชาติตามนโยบายที่วางไว้ได้ และความไม่มีเสถียรภาพ
 ทางการเมืองในระยะบอบประชาธิปไตยนี้เองที่เปิดโอกาสให้กลุ่มบุคคลหรือผู้มีอำนาจ
 ควบคุมกำลังทหารมีบทบาทสำคัญในการควบคุมวิถีทางการเมืองของประเทศเพิ่มมาก
 ขึ้นทุกที เมื่อถึงปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๑ ภาวะสงครามที่เกิดขึ้นในทวีปยุโรปก็ทำที่จะ
 ขยายตัวกลายเป็นสงครามโลกมากขึ้น ในประเทศไทยคณะทหารต่างมีความเห็นร่วม
 กันว่าถึงเวลาอันสมควรแล้วที่จะต้องมิผู้นำที่เข้มแข็ง เพื่อเตรียมตัวรับสภาพสงคราม
 ที่อาจจะเกิดขึ้นอย่างรีบด่วน ซึ่งรัฐบาลที่ปกครองประเทศอยู่ในขณะนั้นยังไม่ได้เตรียม
 การแต่อย่างใด เพราะต้องประสบกับปัญหาความวุ่นวายในทางที่รัฐสภาและการไม่มี
 ความมั่นคงทางการเมืองอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นในกลางเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑
 คณะทหารจำนวน ๑๕ นายจึงได้ประชุมกันที่กองบัญชาการทหารบกในวังบางขุนพรหม
 และในที่สุดได้ตกลงกันที่จะสนับสนุนให้นายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม ขึ้นมารับตำแหน่ง
 นายกรัฐมนตรีแทน ซึ่งนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ผู้กำลังดำรงตำแหน่ง
 นายกรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรีอยู่ก็ได้ตกลงยินยอมที่จะวางมือทางการเมืองแต่โดยดี
 ในวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ พันเอก หลวงพิบูลสงคราม จึงได้ขึ้นดำรง
 ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งแรกหลังจากที่ได้แสดงความสามารถให้ปรากฏตลอดมา
 นับแต่หลังก่อการปฏิวัติในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ทั้งในด้านทหาร และปราบปราม
 การก่อความไม่สงบภายในประเทศ เช่น การเข้าร่วมเป็นกำลังสำคัญในการรัฐ

ประยูร ภมรมนตรี, ชีวิต ๕ แผ่นดินของข้าพเจ้า (กรุงเทพมหานคร
 : บรรณกิจ, ๒๕๑๘), หน้า ๓๘๒ - ๓๘๓.

ตารางที่ ๓

ฐานะการศึกษาของประชากรจำแนกตามเพศและสัญชาติ (อายุ ๑๐ ปีขึ้นไป)
พ.ศ. ๒๕๕๐

รายการ	รวม	เพศ		สัญชาติ	
		ชาย	หญิง	ไทย	ชนต่างประเทศ
ประชากรอายุ ๑๐ ปีขึ้นไป	๑๐๐๐๐๓๘๘	๕๐๕๕๙๓๙	๔๙๔๔๕๐๙	๙๔๒๕๕๑๕	๕๓๖, ๒๓๓
ไม่รู้นหนังสือ	๖๘๓๙๐๐๓	๒๖๖๘๖๒๐	๔๒๑๐๓๘๓	๖๕๒๑๙๐๓	๓๕๓, ๙๐๓
รู้นหนังสือ	๓๑๒๑๓๘๕	๒๓๘๗๓๑๙	๗๓๙๐๒๒๒	๒๘๐๒๖๐๘	๒๑๙๑๓๓
รู้นหนังสือไทย	๒๘๑๖๘๑๘	๒๑๐๓๕๒๒	๗๑๓๒๙๖	๒๓๘๐๙๓๘	๓๕๘๕๐
รู้นเพราะหนังสือไทย	๒๕๑๒๕๕๕	๑๘๕๐๓๒๘	๖๓๓๕๒๓	๒๔๙๕๕๑๕	๑๙๓๕๑
รู้นหนังสือไทยและหนังสืออื่น ๆ	๓๐๒๕๖๓	๒๖๒๓๙๕	๓๙๓๖๙	๒๘๖๕๖๕	๑๖๐๙๙
รู้นหนังสืออื่นนอกจากรู้นหนังสือไทย	๓๐๕๙๖๓	๒๘๓๘๓๓	๒๑๑๒๖	๑๒๑๖๓๐	๑๘๓๓๓๓
ผ่านการศึกษา	๑๑๕๙๑๘๘	๘๑๙๖๒๑	๓๓๙๕๖๓	ท. ๘๐๙๖๕ ญ. ๓๓๙๐๒๕ ร. ๑๑๓๘๓๘๘ ช. ๓๙๐๓๙๐	๑๕๘๕๓ ๒๐๙๐๐ ๑๓๓๒๘
จบชั้นประถมศึกษา	๑๑๕๑๖๓๑	๘๐๕๕๑๘	๓๓๓๑๑๓	ญ. ๓๓๑๘๐๖ ร. ๑๑๒๒๕๙๖ ช. ๙๓๕๒	๕๓๐๓ ๑๙๐๓๕ ๓๒๒
จบชั้นมัธยมศึกษา	๑๒๕๐๑	๑๐๙๓๕	๒๐๒๓	ญ. ๑๘๓๐ ร. ๑๑๖๒๒ ช. ๔๒๒๒	๑๕๓ ๘๓๕ ๙๐๓
จบชั้นอุดมศึกษา	๕๐๕๖	๕๖๒๙	๕๒๓	ญ. ๓๕๘ ร. ๕๕๓๐	๓๕ ๘๘๖
ยังไม่จบชั้นศึกษาและอื่น ๆ	๑๙๖๒๕๙๓	๑๕๖๓๓๓๘	๓๙๘๘๕๕	๑๓๖๓๘๒๐	๑๙๘๓๓๓

ที่มา กองประมวลสถิติพยากรณ์, สถิติพยากรณ์รายปีประเทศไทย บรรพที่ ๒๑ พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๕๓ (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๕

ประหารรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖
และการปราบกบฏบวรเดช

รัฐบาลชุด พันเอกหลวงพิบูลสงคราม นี้เป็นรัฐบาลที่มีเสถียรภาพมั่นคงยิ่ง เพราะได้รับการสนับสนุนจากทหารบกซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการรักษาความมั่นคงให้แก่รัฐบาลไทยทุกสมัย นอกจากนั้นคณะรัฐมนตรีชุดนี้ยังประกอบด้วยหลวงประดิษฐมนูธรรม ผู้นำในการเปลี่ยนแปลงการปกครองฝ่ายพลเรือนซึ่งเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงและเป็นผู้นำกลุ่มแนวความคิดเสรีประชาธิปไตย นั่นคือมีฐานสนับสนุนจากทั้งอิทธิพลของกลุ่มทหาร และฝ่ายพลเรือนที่นิยมประชาธิปไตย ดังนั้นเมื่อพันเอก หลวงพิบูลสงครามได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีแล้วจึงสามารถควบคุมสถานการณ์ภายในประเทศได้โดยเด็ดขาด ไม่มีกลุ่มอิทธิพลอื่นใดจะคัดค้านการตัดสินใจใด ๆ ของรัฐบาลได้^๒ นอกจากนั้นในคณะรัฐมนตรี พันเอก หลวงพิบูลสงครามยังได้เข้าดำรงตำแหน่งที่สามารถคุมอำนาจและหน้าที่อันสำคัญ ๆ ไว้เกือบทั้งหมด เช่น กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการต่างประเทศ ทั้งนี้เป็นที่เข้าใจกันทั่วไปว่า ไปในขณะนั้นว่า พันเอก หลวงพิบูลสงคราม เตรียมการที่จะพิชิตกับเหตุร้ายนานาประการที่เป็นอันตรายแก่ระบอบประชาธิปไตยและความมั่นคงของประเทศ^๓ สำหรับนโยบายแห่งชาตินั้นรัฐบาลได้กำหนดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งคือ การรักษาเสถียรภาพและความมั่นคงของคณะราษฎรและรัฐบาล จึงเป็นผลให้รัฐบาลจำเป็นต้องใช้มาตรการแบบทหาร และการปกครองแบบรุนแรงเด็ดขาด ดัง

ป๋อ รัชชชัย, "การวิเคราะห์กระบวนการกำหนดนโยบายของประเทศไทยในภาวะสงคราม ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๕" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๖), หน้า ๓๘.

^๒ ข่าวโฆษณาสาร ๒(๑๒ สิงหาคม ๒๔๘๒) : ๑๑, ๑๘

^๓ วิเทศกรณีย์, เหตุการณ์ทางการเมือง ๔๓ ปีแห่งระบอบประชาธิปไตย, หน้า ๕๖๐.

คำขวัญของรัฐบาลที่ว่า "เชิดผู้นำชาติพันธุ์" โดยพยายามที่จะเน้นถึงความสำคัญของการมีผู้นำที่เข้มแข็งมีประสิทธิภาพในยุคของการสร้างชาติ และการจรโลงเสริมสร้างความยิ่งใหญ่ของชาติไทยในภูมิภาคนี้ และประเทศไทยจะเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ได้ก็โดยการเริ่มต้นใหม่ที่ถูกต้อง ไม่ใช่ผูกขาดอยู่กับอดีตและสถาบันแห่งอำนาจดั้งเดิมที่เคยมีมา^๑ ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลชุดนี้ก็ได้อำนาจนโยบายชาตินิยมตามแบบที่ปรากฏอยู่ในประเทศอื่น ๆ ในระยะนั้นเพื่อหันเหความสนใจของประชาชนไปจากความขัดแย้งและความไม่สงบภายใน โดยคาดหมายว่าจะสามารถก่อให้เกิดความสามัคคีหรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในประเทศได้^๒ และจะไม่มีบุคคลใดกล้าคัดค้านด้วย เพราะนโยบายต่าง ๆ ที่ได้อำนาจขึ้นทำให้รัฐบาลชุดนี้โดยเฉพาะนายกรัฐมนตรีสสามารถใช้อำนาจได้อย่างกว้างขวางจนกระทั่ง นายทวี บุญเกตุ ได้เคยเปรียบจอมพล ป. พิบูลสงคราม ว่าเทียบได้กับฮิตเลอร์ โดยมีกรมโฆษณาการเป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อมีทหารร่วมใจใช้ และมีสันติบาลคอยติดตามบุคคลซึ่งไม่พึงประสงค์ของนายกรัฐมนตรี^๓ นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ดำเนินการเบนความสนใจของประชาชนจากการที่ต้องสูญเสียเสรีภาพ ส่วนบุคคลต่าง ๆ ตามระบอบ

^๑ กอบ เกอ สุวรรณทัต - เพียร, "การเขียนประวัติศาสตร์แบบชาตินิยม : พิจารณา หลวงวิจิตรวาทการ", วารสารธรรมศาสตร์ ๖ (มิถุนายน - กันยายน ๒๕๑๘) : ๑๕๒ - ๑๕๓

^๒ ปอ ชัชชัย, "การวิเคราะห์กระบวนการกำหนดนโยบายของประเทศไทย ในภาวะสงคราม ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๕", หน้า ๑ - ๒.

^๓ "ทวี บุญเกตุ ให้การเป็นพยานใจทักท้วงพระสารสาสน์พลชั้นฐ์ ข้าหา อาชญากรสงคราม," ไทยใหม่ (๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘) : ๑, ๔

ประชาธิปไตย โดยการย้ำให้ประชาชนหันมาสนใจในเรื่องเกียรติคุณของประเทศไทย และเน้นการมีความคิดเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชน ทั้งนี้เพื่อที่จะสร้างค่านิยมทางการเมืองแบบยึดตัวบุคคลผู้เป็นผู้นำของประเทศขึ้น และนายกรัฐมนตรียังได้รวบรวมอำนาจการบริหารประเทศตลอดจนการตัดสินใจในกรณีต่างๆ ไว้ให้อยู่ในกำมือของตนเองเพียงผู้เดียว โดยการเปลี่ยนแปลงวิธีการบริหารงาน และวินิจฉัยสั่งงานต่าง ๆ ที่เคยเป็นมานานับตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองของกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ด้วยหลักคำที่ว่า นายกรัฐมนตรีปกครองคนทั้งชาติ ตั้งแต่รัฐบาลลงไปจนถึงราษฎรคนสุดท้ายโดยเป็นสายตรงไปที่เดียว^๒ ดังนั้นการสั่งงานราชการใด ๆ ทั่วประเทศจึงต้องออกไปจากนายกรัฐมนตรี นั่นคือรูปแบบการปกครองต้องเปลี่ยนไปในลักษณะที่ให้นายกรัฐมนตรีกุมอำนาจการปกครองเอาไว้ทั้งหมด รัฐบาลจึงมีความมั่นคงยิ่งขึ้นในการปกครองข้าราชการ อันเป็นลักษณะการปกครองแบบเผด็จการทางทหารอย่างแท้จริง ส่วนทางด้านสภาผู้แทนราษฎรจอมพล. ปิบูลสงคราม ก็สามารถควบคุมได้โดยเด็ดขาดด้วยการขึ้นเงินเดือนให้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในปี พ.ศ. ๒๔๘๒^๓

๓) นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจแบบชาตินิยม

รัฐบาลเกือบทุกประเทศต่างก็ยอมรับว่าการทำให้เกิดความรู้สึกทางชาตินิยมด้วยวิธีการใด ๆ ก็ตามถ้าหากมีประสิทธิภาพแล้วก็นับว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่มีประโยชน์

^๑นิมิตร ปรถมฉาลัย, "กรณีพิพาทระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๔๘๓ - ๒๔๘๔" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๑๕), หน้า ๘๐.

^๒จอมพลแปลก พิบูลสงคราม, สมุดสั่งงานฝ่ายพลเรือน เล่ม ๑, หน้า ๑๕๔-๑๕๖.

^๓Donald E. Nuechterlien, Thailand and the Struggle for Southeast Asia, pp. 42 - 44.

ทั้งในการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองให้แก่ตนเอง และในการดำเนินนโยบายอื่น ๆ ที่จำเป็น ดังนั้นเมื่อรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งมีความมั่นคงทางการเมืองจากการสนับสนุนของกำลังทหาร และร่วมมือสนับสนุนของฐานกำลังทางการเมืองกลุ่มอื่น ๆ เข้าบริหารประเทศ จึงได้นำเอาลัทธิชาตินิยมมาปลูกไว้ และปลูกฝังในหมู่ประชาชน เพื่อสร้างประชาชนเป็นฐานสนับสนุนความมั่นคงให้แก่รัฐบาลประจวบกับประเทศไทยเพิ่งจะเจรจายกเลิกสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับนานาชาติได้สำเร็จตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็นผลให้ประเทศไทยมีเสถียรภาพอย่างสมบูรณ์ และมีฐานะเท่าเทียมกับนานาประเทศภายหลังจากการตกอยู่ในสภาพของการเสียเอกราชทางการเมือง และทางภาษีอากรมาแล้ว^๒ เพราะฉะนั้นการนำเอาลัทธิชาตินิยมมาใช้ในขณะนั้นจึงสอดคล้องกับภาวะโดยทั่วไปซึ่งอำนาจประโยชน์ให้แก่รัฐบาล โดยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีอาจจะละเลยได้ เพราะนอกจากรัฐบาลจะมุ่งสร้างเสถียรภาพทางการเมืองด้วย วิธีการต่าง ๆ เพื่อเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับอำนาจการบริหารปกครองแผ่นดินแล้ว รัฐบาลยังเห็นว่าลัทธิชาตินิยมจะเป็นพลังในการเสริมสร้างความก้าวหน้าของประเทศชาติ เป็นพลังในการต่อต้านเพื่อป้องกัน และเป็นพลังในการรุกรานเพื่อสร้างชาติของตน ดังเช่นที่ลัทธิชาตินิยมในเยอรมันได้ช่วยสร้างเยอรมันให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงและก้าวหน้า ดังนั้นเมื่อสถานการณ์ทั่วโลกกำลังมีวิกฤตการณ์เกิดขึ้น รัฐบาลไทยจึงจำเป็นต้องนำเอาลัทธิชาตินิยมมาปลูกฝังให้กับประชาชน^๓ เพราะความรู้สึกลทาง

^๒Theodore Morgan, "Economic Planing-Points of Success and Failure, The Philippine Economic Journal 8(Second Semester) : 408

^๒ปรีดีตา บุคพันธ์, "นโยบายต่างประเทศของไทยระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๓ - ๒๔๘๘" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการต่างประเทศและการทูต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๔๖.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔.

ชาตินิยมนั้น นอกจากสามารถจะเป็นเครื่องจูงใจบรรดาทหารให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในผลประโยชน์ของกลุ่มแล้วยังเป็นเครื่องมือในการเรียกร้องความร่วมมือจากประชาชนได้อีกด้วย โดยการสร้างให้เกิดความเชื่อว่าลัทธิชาตินิยมจะเป็นสิ่งที่ทำให้ชาติยิ่งใหญ่ นโยบายของรัฐตลอดจนโครงการสำคัญ ๆ ซึ่งรัฐบาลจะต้องจัดให้มีขึ้นในสมัยนั้นจึงผูกพันกับแนวความคิดของลัทธิชาตินิยมแทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นนโยบายชาตินิยมทางการเมือง ทางสังคม หรือทางเศรษฐกิจ เพราะจอมพล ป. พิบูลสงคราม นอกจากเป็นบุคคลที่นิยมลัทธิฟาสซิสต์ของอิตาลี และลัทธิชาตินิยมของประเทศเยอรมันแล้ว ยังเป็นผู้ที่มีความมักใหญ่ใฝ่สูงทางการเมืองในการที่จะเป็นผู้นำอันยิ่งใหญ่ของคนไทย และความต้อการที่จะสร้างชาติไทยให้เป็นมหาอำนาจ ซึ่งจำเป็นที่จะต้องอาศัยลัทธิชาตินิยมเป็นเครื่องมือเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่ตั้งไว้ โดยมีนักชาตินิยมที่สำคัญในขณะนั้นคือ หลวงวิจิตรวาทการ เป็นผู้คอยให้แนวความคิดที่จะนำลัทธิชาตินิยมมาใช้ในการจูงใจประชาชนให้ได้ผล นับแต่นั้นมาการใช้ลัทธิชาตินิยมในประเทศไทยจึงได้แตกต่างไปจากเป้าหมายในอดีตสมัยรัชกาลที่ ๖ คือลัทธิชาตินิยมในสมัยรัชกาลที่ ๖ นั้นเน้นถึงความเป็นชาติและการรักษาเอกราชของชาติ ในขณะที่ลัทธิชาตินิยมของ หลวงวิจิตรวาทการ เน้นถึงความยิ่งใหญ่ของชาติที่จะแสดงออกโดยการขยายอำนาจและบทบาททางด้านต่าง ๆ ของประเทศชาติให้กว้างออกไปจนกลายเป็นมหาอำนาจ^๑

^๑ ปรีดีอุษา อุดมทรัพย์, "วิเคราะห์บทบาททางการเมืองของทหารในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๖ - ๗.

^๒ ปรีดี อุคพันธ์, "นโยบายต่างประเทศของไทยระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๓-๒๔๘๘" หน้า ๔๔.

^๓ กอบเกิด สุวรรณทัต, "การเขียนประวัติศาสตร์แบบชาตินิยม : พิจารณาหลวงวิจิตรวาทการ", วารสารธรรมศาสตร์ ๖ (มิถุนายน - กันยายน ๒๕๑๕) : ๑๕๓

ในการนำนโยบายชาตินิยมมาใช้นั้นรัฐบาลพยายามส่งเสริมความรู้สึกรื่องชาตินิยมในหมู่คนไทยอย่างเต็มที่ ทั้งทางสื่อมวลชน และโดยการปลุกใจให้เกิดความตื่นตัว ความภาคภูมิใจในชาติของตน เช่น การเปลี่ยนชื่อประเทศ การประกวดแต่งเพลงชาติ การประพันธ์บทเพลง และบทละครปลุกใจที่แสดงให้เห็นความรักชาติของคนไทยในอดีต การออกประกาศ คำขวัญ และสุนทรพจน์ชักชวนให้ประชาชนทำตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระตุ้นชาตินิยมทางเศรษฐกิจ เพื่อชักจูงให้ประชาชนคล้อยตามเจตนารมณ์ของรัฐบาลในการพัฒนาหรือสร้างชาติตามนโยบายส่วนเศรษฐกิจที่มีรากฐานอยู่บนลัทธิชาตินิยมที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ "ประเทศไทยสำหรับคนไทย" ซึ่งกลายเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในระหว่างที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรกระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๗^๒ ดังนั้นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้จากการใช้นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจก็คือการต่อต้านชาวต่างชาติที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจในประเทศ โดยเฉพาะชาวจีนซึ่งเป็นบุคคลที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจครอบงำประเทศไทยอยู่ในขณะนั้น เพราะการดำเนินงานทุกสิ่งทุกอย่างจะเป็นไปด้วยดีหรือไม่ เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับพลังทางเศรษฐกิจ ฉะนั้นถ้าพลังทางเศรษฐกิจตกอยู่กับบุคคลกลุ่มใด บุคคลนั้นก็ย่อมมีอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ได้เสมอ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงถือว่าปัญหานี้เป็นปัญหาที่ยุ้งยากมากขึ้นทุกที และเป็นปัญหาที่เป็น

^๑ Kenneth E. Boulding, Principles of Economic Policy

(Englewood Cliffs, N.J. Prentice - Hall, 1958), p. 1.

^๒ William G. Skinner, Leadership and Power in the Chinese Community of Thailand (Ithaca, New York : Cornell University Press, 1958), p. 186.

ตายสำคัญมากของประเทศชาติ เพราะถึงแม้ว่ารัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะนำประเทศไทยเข้าสู่ยุคหัวเลี้ยวหัวต่อ ซึ่งไม่มีครั้งใด ๆ ในประวัติศาสตร์จะเทียบเท่า โดยการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐเป็นลัทธิชาตินิยมอย่างฉับพลัน เพื่อให้เศรษฐกิจของประเทศดำเนินไปสู่ความมั่นคง แต่ก็ต้องพบกับอุปสรรคสำคัญ คือ ความจริงที่ว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจสาขาต่าง ๆ นั้นเป็นผลสำเร็จของชาวจีนกว่า ๘๐ %^๒ นอกจากนั้นในหมู่ชนชาวจีนเองอิทธิพลของลัทธิชาตินิยมกำลังแพร่หลายมากยิ่งขึ้นเนื่องมาจากการปฏิวัติซึ่งเกิดขึ้นที่ประเทศจีนในสมัย คร. ชุนยัค เซิน เมื่อต่างฝ่ายต่างยึดถือลัทธิชาตินิยม อิทธิพลของลัทธิชาตินิยมจึงมีส่วนผลักดันให้ชาวต่างชาติและเจ้าของประเทศประจันหน้ากัน ลัทธิชาตินิยมยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น ปัญหาความเกรงกลัวชาวจีนจะครอบงำบทบาททางการเมืองในอนาคตก็ติดตามมาทันที รัฐบาลได้มีการนำปัญหานี้เข้าหารือในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี และจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีได้ปรากฏขึ้นในที่ประชุมว่า "ชาติของเราเสียเปรียบคนจีนเหลือเกิน เราบอกว่าเราเป็นคนไทย ๑๔ ล้าน แต่อพยพมาจากที่ต่าง ๆ และผสม ฯลฯ มากที่สุดมาจากจีน พวกเป็นจีนใหม่สำคัญมาก เช่น บี แอล ฮัว ตัวแกเป็นจีนและเมียผู้แทนจุงกิง ลูกเป็นไทยเป็นอาจารย์จุฬา เรื่องเช่นนี้มีอีกหลายต่อหลายแห่ง ฉะนั้นปัญหาเรื่องคนจีนและอิทธิพลของจีนในการเมืองจึงมีความสำคัญมาก"^๓ ฉะนั้นในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งตามทัศนะของชาวตะวันตกทั่วไปถือว่า

^๒ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๔๔/๒๔๘๒ วันพุธที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ "เรื่องปัญหาคนจีน", หน้า ๑๘-๑๙.

^๒ "นักเขียนฝรั่งกล่าวถึงสยามกับชาวจีน", ไทยใหม่ (๑๑ มีนาคม ๒๔๘๑)

: ๔

^๓ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีพิเศษ ครั้งที่ ๕/๒๔๘๓ วันเสาร์ที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ "เรื่องพระราชบัญญัติพรรคการเมือง", หน้า ๖.

เป็นสมัยที่ประเทศไทยใช้ลัทธิชาตินิยมอย่างก้าวร้าว ชาวจีนจึงเป็นเป้าหมายการโจมตี และได้รับความกระทบกระเทือนอย่างมากกว่าสมัยใด ๆ ที่ผ่านมา ความเกลียดชังชาวจีน (anti Chinese feeling) ที่ได้ทวีมากขึ้นอย่างรวดเร็วนี้ ทำให้เกิดข่าวลือในหมู่ชาวจีนว่ารัฐบาลไทยในขณะนั้นก็คงจะขับไล่ชาวจีนออกนอกประเทศทั้งหมด^๒ และรู้สึกว่าการปฏิบัติของรัฐบาลไทยต่อคนนั้นเป็นการแสดงความเป็นปฏิปักษ์ต่อพวกตน รัฐบาลมอบให้สำนักงานโฆษณาการออกคำแถลงการณ์ชี้แจงถึงการปฏิบัติของรัฐบาลไทยต่อชาวจีน และสั่งให้คณะกรรมการจังหวัดนัดหมายชาวจีนที่มีชื่อเสียง หรือที่เป็นหัวหน้าในท้องถิ่นนั้นมาพบเพื่อชี้แจงปรับความเข้าใจ เพื่อให้เข้าไปบอกแก่ชาวจีนอีกต่อหนึ่ง^๓ พร้อมกันนั้นรัฐบาลก็ได้ปฏิเสธข่าวลือข้างต้นโดยย้ำว่า "เราไม่ต้องการขับไล่หรือทำอะไรแก่ผู้นั้นในทางหักหาญอันไม่เป็นธรรม แต่เราต้องการความเป็นธรรมในการประกอบกิจการมาหากินในประเทศไทยของคนไทยให้เหมือนกับนานาชาติ ำให้การสนับสนุนคนของเขา^๔ แต่รัฐบาลก็ไม่ได้ปฏิเสธต่อต้าน

^๑ ชาติวิ ฤทธิธรรมณ์, "นโยบายต่างประเทศของไทย (๒๔๘๘ - ๒๔๙๙)" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาต่างประเทศและการทูต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๑), หน้า ๒๕.

^๒ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, สำเนาโทรเลขฉบับที่ พ. ๑๗๐ วันที่ ๑๕/๕/๕๑ "เรื่องถามรัฐบาลคิดขับไล่เงินออกจริงหรือไม่" จาก นายเหลี่ยน กุมินิตไชย เชียงใหม่อุตสาหกรรม และพาณิชย์กิจ ตั้งคณะรัฐมนตรี

^๓ คำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๒๒๒/๒๔๘๒ "เรื่องการปฏิบัติของรัฐบาลไทยต่อชนชาวจีน" จากปลัดกระทรวงมหาดไทย ถึงคณะกรรมการจังหวัดทุกจังหวัด ลงวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๔๘๒

^๔ ขุนวิจิตรมาตรา, ประวัติการค้าไทย พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพฯ : รวมสาส์น, ๒๕๑๒), หน้า ๓๔๑.

การครอบงำทางเศรษฐกิจที่รัฐบาลดำเนินการอยู่ในขณะนั้นและสมัยต่อมา เพราะ รัฐบาลถือว่าชาวต่างประเทศไม่อาจจะเรียกร้องให้มีการปฏิบัติในเรื่องสิทธิและสถานภาพทางเศรษฐกิจเท่าเทียมกับชนชาติเจ้าของประเทศได้ เพราะการกำหนดนโยบายใด ๆ ทางด้านเศรษฐกิจเป็นอำนาจของแต่ละรัฐ และรัฐบาลก็ไม่มีหน้าที่ที่จะต้องให้ความเสมอภาคทางด้านเศรษฐกิจแก่ชาวต่างประเทศ แม้แต่กฎหมายระหว่างประเทศก็ไม่มีหลักการที่บัญญัติให้รัฐบาลต้องปฏิบัติต่อชาวต่างชาติตามนัยที่ใดกล่าวมาแล้วข้างต้น

นอกจากนี้การดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจแบบชาตินิยมโดยการเป็นปฏิปักษ์ต่อชาวต่างประเทศของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังมีผลช่วยสนับสนุนนโยบายอื่น ๆ ของรัฐบาล ทั้งด้านการดำเนินนโยบายภายในประเทศและการดำเนินนโยบายต่างประเทศอีกด้วย สำหรับนโยบายภายในประเทศได้ก่อให้เกิดมหานวมส่วนใหญ่ที่จะให้การสนับสนุนแก่รัฐบาล เพราะทำให้ประชาชนเห็นว่ารัฐบาลพยายามอย่างสุดความสามารถในการที่จะทำให้คนไทยมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น ซึ่งยังไม่เคยมีรัฐบาลชุดใดเคยทำสำเร็จมาก่อน ส่วนทางด้านนโยบายต่างประเทศ การดำเนินนโยบายเป็นปฏิปักษ์ต่อชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะชาวจีนและชาวยุโรปซึ่งกุมอำนาจทางเศรษฐกิจของประเทศไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณยังเป็นผลให้รัฐบาลสามารถหลีกเลี่ยงความขัดแย้งกับประเทศญี่ปุ่นซึ่งกำลังเป็นมหาอำนาจของเอเชียคู่สงครามของจีนอยู่ในขณะนั้น นอกจากนั้นยังทำให้รัฐบาลสามารถบรรลุเป้าหมายในการฟื้นฟูสัมพันธไมตรีกับประเทศญี่ปุ่น และยังเป็นการแผ้วถางทางในการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างประเทศทั้งสอง เพื่อที่จะผลักดันและสนับสนุนให้ประเทศไทย

---

⁹ A Lwyn V. Freeman, The International Responsibility of States for Denial of Justice. (New York : Vraus 1970), pp.513-514.

ก้าวไปสู่ฐานะประเทศมหาอำนาจตามเจตนารมณ์อันแรงกล้าของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้สร้างคำขวัญว่า "ถ้าไม่อย่างนั้นข้าต้องเป็นมหาอำนาจ"

๔) การแก้ปัญหาเศรษฐกิจด้วยลัทธิชาตินิยม

นับตั้งแต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เริ่มเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งแรก (พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๗) บรรยายภาคทางการเมืองระหว่างประเทศถูกปกครองด้วยเค้าของสงครามโลกครั้งที่ ๒ และต่อมาไม่นานสถานการณ์ดังกล่าวก็ได้คลี่คลายเป็นสงครามโลกขึ้นในยุโรป ในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ โดยในระยะแรกของสงครามนั้นประเทศไทยได้ประกาศตัวเป็นกลาง จนกระทั่งถึงวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ความเป็นกลางของประเทศไทยก็ต้องสิ้นสุดลง เพราะจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ตกลงใจเซ็นสัญญาเข้าเป็นพันธมิตรและร่วมรบกับญี่ปุ่น แต่เนื่องจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีนโยบายที่จะสร้างชาติ ซึ่งได้แก่ "การแก้ไขเพิ่มเติมปรับปรุงสร้างสมขึ้นใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับสถานะแห่งชาติของเราซึ่งเป็นอารยชาติ และเข้าระดับความเป็นอยู่ของนานาอารยประเทศทั่วโลก" ๒ ๓ ด้วยการใช้ลัทธิชาตินิยมมาตั้งแต่เริ่มเข้าบริหารประเทศ ดังนั้นการใช้นโยบายชาตินิยมเป็นเครื่องมือดำเนินงานทางด้านต่าง ๆ ของรัฐบาลในช่วงหลังนี้จึงมีขอบเขตครอบคลุมกว้างขวางและรุนแรงมากขึ้น ทั้งทางด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และการดำรงชีวิตของประชาชน ซึ่งแต่ละมาตรการอาจจะมียุทธศาสตร์และวิธีการสัมพันธ์กันหรือเป็นเอกเทศในตัวเองก็ตามขึ้น

๑) สิงห์โต สุริยาอารักษ์, ประวัติและดวงชะตา ๑๑ นายกรัฐมนตรีเมืองไทย
(พระนคร : รวมสาส์น, ๒๕๑๕), หน้า ๕๕.

๒) กรมโศสนาการ, ประมวลคำปราศรัยและสุนทรพจน์ของ พณ ท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม ฉบับที่ ๒ (พระนคร : ม.ป.ท., ๒๔๘๕), หน้า ๓.

อยู่กับการตัดสินใจของนายกรัฐมนตรี หรือ "ท่านผู้นำ" เป็นสำคัญ เพราะรัฐบาลและประชาชนไทยยุคนี้ต่างก็ถูกสร้างและปลูกฝังให้ยึดถือตัวท่านผู้นำเป็นหลัก อันเป็นลักษณะของการปกครองแบบเผด็จการ และเป็นการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเผด็จการให้แก่ประชาชน

สำหรับนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจนั้นจอมพล ป. พิบูลสงคราม มุ่งหวังเพื่อให้สร้างพลังสนับสนุนจากประชาชนให้รัฐบาลมีความมั่นคง และสามารถพึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจได้ ซึ่งสามารถพิจารณาแนวนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ได้ ๓ ประการด้วยกัน คือ

๑. การโฆษณาชักชวนและสร้างค่าขวัญ
๒. การใช้อำนาจรัฐเพื่อส่งเสริมชาวไทยให้เข้ามามีบทบาททางด้านเศรษฐกิจ
๓. การบังคับข้อกิจการของชาวต่างชาติ

๑) การโฆษณาชักชวน และสร้างค่าขวัญ

เพื่อส่งเสริมความรู้สึกชาตินิยมให้มีความเข้มแข็งในทุกด้าน รัฐบาลจึงได้ใช้สื่อมวลชน ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียงของกรมโฆษณาการ (กรมประชาสัมพันธ์ในปัจจุบัน) ตลอดจนการสร้างบทละคร โดยมอบให้เจ้าหน้าที่รัฐบาลเป็นผู้คิดค้นและดำเนินการเผยแพร่ เฉพาะอย่างยิ่งได้มีการนิยมนำละครประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือ บุคคลที่มีบทบาทในตำนานนี้มากที่สุด คือ หลวงวิจิตรวาทการ ผู้มีความเชื่อ

ทวี ชีระวงศ์เสรี, "สถานภาพทางกฎหมายของชาวจีนในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๑๐๕.

มันอย่างสูงว่าความสำคัญของประเทศ และชาติอยู่ที่คน คนจะต้องรักชาติ คนต้อง
 รู้จักหนทางปฏิบัติต่อชาติและคนต้องนึกถึงชาติเป็นสำคัญ หลวงวิจิตรวาทการจึงต้อง
 การที่จะสร้างลัทธิอันหนึ่งซึ่งจำเป็นต่อใจสำหรับเมืองไทย และเป็นลัทธิที่สามารถจะ
 ทำประโยชน์อันใหญ่หลวงแก่ชาติไทยขึ้น ซึ่งได้แก่ "ลัทธิชูชาติ"^๑ และใช้ประวัติ
 ศาสตร์เป็นเครื่องมือ ฉะนั้นเนื้อหาของประวัติศาสตร์จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงใหม่
 การแต่งและการสอนจะต้องมุ่งให้ผู้อ่าน และผู้รับคำสอนบังเกิดความรู้สึกถึงชาติเป็น
 สำคัญ เพราะหลวงวิจิตรวาทการ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการสร้างชาติ^๒ ผล
 งานของหลวงวิจิตรฯ ปรากฏออกมาในรูปแบบละคร เช่น เลือดสุพรรณ เจ้าหญิงแสนหวี
 พระเจ้ากรุงธนบุรี น่านเจ้า อนุสาวรีย์ไทย พระราชมณู คีตกกลาง ฯลฯ และบท
 เพลงต่าง ๆ อีกมาก ซึ่งต้องการให้เป็นประโยชน์ทางการเมืองตามเจตจำนงของ
 นายกรัฐมนตรีด้วย และปรากฏว่าได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี ดังจะเห็นว่าประชา
 ชนไทยให้ความนิยมเป็นอันมาก ประวัติศาสตร์จึงได้เข้ามามีส่วนในการสร้างชาตินิยม
 และประสบความสำเร็จสูงสุดในระยะเวลาที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี
 มন্ত্রীครั้งแรก

^๑ หลวงวิจิตรวาทการ กล่าวไว้ว่า "...แนชเนลิสม์(Nationalism)
 เป็นลัทธิการเมืองอันหนึ่งซึ่งถือชาติเป็นสำคัญยิ่งกว่าใด ๆ ถ้าจะแปลเป็นไทยว่า
 "ลัทธิชูชาติ" ก็เห็นพอจะใช้ได้ ดังนั้นลัทธิชูชาติก็คือ ลัทธิชาตินิยมนั่นเอง..."
 หลวงวิจิตรวาทการ, "ลัทธิชูชาติ" หนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ
ม.ล. ชูชาติ กำภู ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส ๑๖ ธันวาคม ๒๕๑๒ (ธนบุรี :
 ไทยพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๑๒), หน้า ๑๑.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

ทางด้านสื่อมวลชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านวิทยุกระจายเสียงนั้นรัฐบาลสามารถควบคุมได้อย่างเด็ดขาดจึงได้จัดรายการ เพื่อสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลนาพาประการ เช่น การทำรายการบทสนทนาระหว่าง นายมั่น ชูชาติ และนายคง รักไทย เพื่อออกกระจายเสียงทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยตลอดเวลาจนเป็นที่รู้จักและนิยมชมชอบประชาชนไทยจำนวนมาก โดยในบทสนทนานั้นได้แฝงความเร่งเร้าให้เกิดชาตินิยมในหมู่คนไทยไว้ด้วยเสมอ เช่น เรื่องการสร้าง ความสามัคคีของคนในชาติ การร่วมชีวิตจิตใจของคนทั้งชาติ การกระทำตาม รัฐบาลซึ่งเป็นการกระทำที่ดี และเหมาะสมยิ่งนั้นจะทำให้ชาติของเราเป็นเอกราช ตลอดไป เป็นต้น นั้นแสดงว่ารัฐบาลต้องการให้ประชาชนไทยในยุคนี้มีหน้าที่รักชาติ ยิ่งชีพ เทอดทูนเกียรติศักดิ์ของประเทศไทย และขั้นต่อไปที่พึงต้องปฏิบัติ คือ พัง คึก เชื้อ และทำตามรัฐบาลที่มีจอมพล. ปิบูลสงคราม เป็นผู้นำ

*สำหรับผู้นำรัฐบาล คือ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เองนั้น นอกจากจะ เขียนบทความชักชวนตีพิมพ์เผยแพร่ในที่และโอกาสต่าง ๆ ในนามของ "ท่านสามัคคี ชัย" "ออกไก่" และอื่น ๆ แล้วยังได้ถือโอกาสในวันสำคัญต่าง ๆ ของประเทศ เช่น วันชาติของแต่ละปี แสดงสุนทรพจน์ชักชวนให้คนไทยเข้ามามีบทบาทในการต่อสู้ทางด้าน เศรษฐกิจเพื่อขจัดอิทธิพลของชาวต่างประเทศให้หมดสิ้นไปเสมอ โดยชี้ให้เห็นว่าประชาชนในชาติทุกคนจะต้องชะมัดเขม้นช่วยกันทุกทางซึ่งก็ไม่มีอะไร เป็นของยากที่จะปฏิบัติ ไม่ได้ กังขอความช่วยเหลือในสุนทรพจน์ครั้งหนึ่งที่ว่า

๑ กรมโฆษณาการ, "ประมวลเหตุการณ์ในยุคใหม่ของไทย บทสนทนา ระหว่าง นายมั่น ชูชาติ กับนายคง รักไทย ตั้งแต่วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ ถึง ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕" หนังสือที่ระลึกงานสถาปนากิจศพ นายฮกสย ทรัพย์สุนทร (พระนคร : โรงพิมพ์พานิชคุณณ, ๒๔๘๕), หน้า ๕.

๒ กรมโฆษณาการ, คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี กล่าวแก่มวลชนไทย ทางวิทยุกระจายเสียง เรื่อง การปรับปรุงเส้นเขตแดนดินโคจีน ณ วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๔๘๓ (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า ๔๕.

เราจะต้องกอบกู้ชาติไทยไว้ด้วยการค้าขาย การทำมาหากินให้เกิดประโยชน์แก่คนไทยเราเอง เราต้องเริ่มแข่งขันกับชาวต่างชาติที่ทำการค้าขายอยู่ในบ้านของเราเวลานี้ เราต้องสู้เขาให้ได้ ช่วยกันทุกชุมชนคนไทย มีคนไทยค้าขายและมีคนไทยเป็นคนซื้อ ไม่ใช่ต่างชาติขายไทยซื้ออย่างเดียวเหมือนอย่างที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ ที่ปล่อยให้ต่างชาติเราต้องสูญเสียอย่างไม่ต้องสงสัย แต่การจะสำเร็จได้ดังกล่าวนั้น ย่อมอยู่ที่คนไทยจะช่วยเหลือคนไทยเราเอง สิ่งใดที่ไทยขายไทยทำ เราเป็นคนไทยต้องซื้อของไทยก่อนอื่นต่อนิยมของไทย ตอมนักวาของไทยดีกว่าของต่างประเทศเสมอ ถ้าเราทำได้ดังนี้ อธิปไตยในการทำมาหากิน และการค้าปัจจุบันนี้ก็จะเกิดขึ้น"

นอกจาก พม่า นายกรัฐมนตรีจะทำหน้าที่ปลุกเร้าประชาชนให้ เป็นปฏิปักษ์ต่อชาวต่างชาติ และส่งเสริมให้ชาวไทยเข้ามามีบทบาทแทนทางเศรษฐกิจด้วยตัวเองแล้ว ยังมีนักการเมืองชาตินิยมที่สำคัญในสมัยนั้นอีกคนหนึ่ง คือ หลวงวิจิตรวาทการ ผู้ได้รับสมญาจากชาวต่างประเทศว่าเป็นนักทฤษฎีชาตินิยมรุนแรงของไทย (Theorist of Thai Ultrationalist) เป็นบุคคลสำคัญในการให้แนวคิดแก่รัฐบาล และกระตุ้นประชาชนให้มีความคิดทางชาตินิยมเพื่อแก้ปัญหาภาวะความไม่พึงปรารถนาทางเศรษฐกิจของชาติที่กำลังเป็นอยู่ในขณะนั้น คือตกอยู่ภายใต้การครอบงำค่าเงินการของชาวต่างประเทศ โดยวิธีการแสดงความคิดเห็นต่อต้าน

หอการค้าไทย, "ประวัติการค้าไทย" หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายสง่า วรณศิษฐ์ (พระนคร : บริษัทบพิช, ๒๕๑๑), หน้า ๒๕๕ -

๓๐๐.

๒

Edward Thadeus Flood, "Japan's Relations with Thailand : 1928 - 1941" (Unpublished Ph.D Thesis, University of Washington, 1967), p. 92.

ซึ่งการแสดงความคิดเห็นของหลวงวิจิตรวาทการในแต่ละครั้งแต่ละสถานที่นั้นมักจะก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ และความตึงเครียดในหมู่ชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวจีนเป็นอย่างยิ่ง เพราะมีลักษณะรุนแรง ดังเช่น การแสดงปาฐกถาที่หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ หลวงวิจิตรวาทการได้เสนอให้ใช้มาตรการที่ขีตเลอวี^๑ ไซ้กับชาวยิวในขณะนั้นกับชาวจีนในประเทศไทย เพราะหลวงวิจิตรวาทการเปรียบชาวจีนในประเทศไทยเหมือนกับชาวยิวในยุโรป^๒ อย่างไรก็ดีแม้ว่าหลวงวิจิตรวาทการจะกล้าแสดงความรู้สึกชาตินิยมที่รุนแรงต่อสาธารณชนทั่วไป แต่ประชาชนในขณะนั้นก็ได้มีความคิดเห็นคล้อยตามหลวงวิจิตรวาทการไปเสียทั้งหมด ประชาชนส่วนใหญ่ถือว่าเป็นความคิดที่หุนหันพลันแล่นและไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง ถึงแม้ว่าความคิดที่จะป้องกันการรุกรานทางเศรษฐกิจหรือการส่งเสริมให้ชาวไทยรู้จักคุณค่าของการค้าจะเป็นความคิดที่ถูกต้อง และต้องทำเพื่อความมั่นคงของประเทศ แต่วิธีการที่จะนำมาใช้นั้นควรเป็นวิธีการที่สุชุม ไม่ควรใช้วิธีที่หักคามพร้าควยเข้า เพราะยังเป็นปริศนาอยู่ว่า "หัวเข้าของเรานั้นแข็งพอหรือยัง ?"^๒

นอกจากจะชักชวนชาวไทยให้เข้ามามีบทบาททางด้านการพาณิชย์ และการทำลายอำนาจการผูกขาดของชาวต่างประเทศด้วยวิธีที่ได้กล่าวมาแล้วรัฐบาลยังได้สร้างเครื่องมืออันต้นมาอีก คือ ธรรมนูญที่ประกาศออกมาให้ประชาชนยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ

^๑ Charles Ryder Dibble, "The Chinese in Thailand Against the Background of Chinese Thai Relations" (Unpublished Ph.D. Thesis, Syracuse University, 1961), p. 201.

^๒ "เหตุสืบเนื่องมาจากปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการ", ไทยใหม่ (๒๖ กรกฎาคม ๒๔๘๑) : ๑, ๓๖

เพื่อให้เกิดผลเป็นการสร้างชาติ โดยมีคณะกรรมการรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีหลวงวิจิตร
วาทการ เป็นประธานร่างขึ้นตามความต้องการของรัฐบาล เพราะรัฐบาลถือว่า
ว่าในรัฐธรรมนูญนั้นยังมีพฤติกรรมเพิ่มพิเศษขึ้นอีกอย่างหนึ่ง คือ อำนาจมหาชน ที่
แปรรูปมาจากคิมหาชน และเพื่อให้ได้ผลสมบูรณ์ของความมุ่งหมายของรัฐบาล
คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติให้มีการประกาศเผยแพร่ปรับปรุงอบรมจิตใจประชาชนให้
ทราบว่ารัฐธรรมนูญคืออะไร โดยกำหนดคำจำกัดความของรัฐธรรมนูญไว้ว่า รัฐธรรมนูญมี
ลักษณะเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติในสมัยก่อน ผิดกันแต่ว่าพระราชบัญญัติเป็นมติของ
พระมหากษัตริย์พระองค์เดียว ส่วนรัฐธรรมนูญเป็นมติของรัฐซึ่งตั้งขึ้นโดยอนุโลมตาม
มติมหาชนเป็นประเพณีนิยมประจำชาติ พร้อมกันนี้ได้กำหนดหลักการเพื่อชักชวนแนะ
นำประชาชนให้ปฏิบัติตามไว้ด้วยคือ

๑. ให้กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ซึ่งแจ้งอบรมบรรดาข้าราชการในสังกัด
ให้ซาบซึ้งและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญที่ทางราชการได้ประกาศไปแล้ว และที่จะได้ประกาศ
ต่อไปอีกเป็นคราว ๆ นั้นโดยเคร่งครัด เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชน
๒. ให้กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ซึ่งให้ข้าราชการในสังกัดพยายามชี้แจง
ทำความเข้าใจกับประชาชนพลเมือง เพื่อปรับปรุงอบรมจิตใจประชาชนพลเมืองให้
รู้จักและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญที่ทางราชการได้ประกาศแล้ว และที่จะได้ประกาศต่อไปอีก

สุภาพบุรุษ (๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๒) : ๑

^๒ กรมศิลปากร, "รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑ - ๒ ที่ประกาศใช้แล้ว" หนังสือที่

ระลึกในงานประชุมเพลิงศพ นายบุญ คำสร้าง ณ วัดชีโนรสาราม (วัดใหม่)

วันที่ ๙ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๘๒ (พระนคร : โรงพิมพ์กรมแผนที่, ๒๔๘๒),

หน้า ๑๘.

^๓ "ใจความรัฐธรรมนูญพัฒนาคู่กับดาว โดยสำนักงานโฆษณาการ", ไทยใหม่

(๕ กรกฎาคม ๒๔๘๒) : ๘

เป็นคราว ๆ นั้นให้มากที่สุดที่จะทำได้

วันที่ ๒๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๕๒ ได้มีการประกาศรัฐนิยมฉบับแรกออกใช้ ต่อมาในวันที่ ๓ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๒ ก็ได้มีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยรัฐนิยมฉบับที่ ๒ เรื่องป้องกันภัยที่จะเกิดแก่ชาติออกมาใช้อีก อันมีสาระสำคัญเป็นการชักชวนให้คนไทยร่วมมือร่วมใจช่วยกันป้องกันการขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวต่างประเทศ ดังตัวอย่างสาระสำคัญประการหนึ่งคือ "ชนชาติไทยต้องไม่แอบอ้างชื่อชายที่ถิ่นแทนชนต่างค้ำในทางที่เป็นภัยแก่ชาติ เพราะการกระทำเช่นนั้นเป็นการทรยศต่อชาติ"^๒ ต่อมาวันที่ ๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๒ สำนักนายกรัฐมนตรีได้ประกาศนำรัฐนิยมฉบับที่ ๕ เรื่องให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทยออกมาใช้อีกฉบับหนึ่งด้วยเหตุผลว่ารัฐบาลมีความปรารถนาอันยิ่งใหญ่ในอันที่จะสร้างเสริมความวัฒนาถาวรแก่ประเทศไทยให้รุ่งเรืองมั่นคงสมกับที่เป็นอารยประเทศและอารยชาติหนึ่งในโลก จากการมองเห็นความสำคัญของการค้าขายจึงจำเป็นต้องให้ชาวไทยร่วมมือกันสนับสนุนด้วยหลักที่มุ่ง "ส่งเสริมไทย" ตามคติ "ไทยทำไทยใช้" ดังมีใจความสำคัญ คือ

๑. ชาวไทยพึงพยายามบริโภคแต่อาหาร อันปรุงจากสิ่งซึ่งมีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย

๒. ชาวไทยพึงพยายามใช้เครื่องแต่งกายด้วยวัตถุที่มีกำเนิด หรือทำขึ้นในประเทศไทย

กรมศิลปากร, "รัฐนิยมและเอกราชที่เกี่ยวข้อง" หนังสือที่ระลึกงานพระราชพิธีพระราชทาน กรมศิลปากร ณ วัดสังเวชวิศยาราม วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๒ (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๑ - ๒๒.

^๒ "รัฐนิยมการป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ", ไทยใหม่ (๗ กรกฎาคม ๒๕๕๒) : ๕

๓. ชาวไทยพึงพยายามช่วยกันสนับสนุนงานอาชีพการเกษตร พาณิชยกรรม และวิชาชีพของชาวไทยด้วยกัน

๔. การสาธารณูปโภคอันใดที่รัฐบาล หรือชาวไทยจัดให้มีขึ้นแล้วชาวไทยพึงพยายามใช้และสนับสนุน

๕. ชาวไทยผู้ประกอบการเกษตร พาณิชยกรรม งานอาชีพ หรือวิชาชีพอันได้รับการสนับสนุนโดยรัฐนิยมฉบับนี้ ต้องพยายามรักษามาตรฐาน ปรับปรุงคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น และดำเนินกิจการนั้น ๆ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตทุกประการ

หลังจากนั้นรัฐบาลก็ได้ดำเนินการประชาสัมพันธ์ชักชวนต่อมามากมายอย่างหนัก เพื่อให้ประชาชนปฏิบัติตามข้อความในรัฐนิยมฉบับนี้โดยเคร่งครัด ทั้งทางหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง ฯลฯ ดังเช่นที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ได้กล่าวว่า รัฐนิยมฉบับนี้เป็นปัจจัยอันสำคัญที่จะช่วยให้การผูกเงตรฐกิจของชาติและประชาชนชาวไทยคล่องเป็นผลสำเร็จไปได้ รัฐบาลจึงต้องขอร้องให้พี่น้องชาวไทยพร้อมใจกันปฏิบัติอย่างแท้จริง ถ้าหากทุกคนหวังความวัฒนาถาวรของประเทศชาติ ต้องการเห็นเศรษฐกิจของชาติและประชาชนเฟื่องฟู ขอได้โปรดเข้าใจว่ารัฐนิยมฉบับนี้แหละเป็นกุญแจที่จะไขไปสู่ความสำเร็จตามจุดประสงค์ และให้พี่น้องชาวไทยทั้งหลายพร้อมใจกันปฏิบัติตามรัฐนิยมฉบับที่ ๕ นี้อย่างเคร่งครัด แล้วเราจะได้เห็นความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของชาติ และชาวไทยในไม่ช้า^๑

^๑ ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยรัฐนิยม ฉบับที่ ๕ เรื่องให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคที่มีกำหนดหรือทำขึ้นในประเทศไทย วันที่ ๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๘๒, ราชกิจจานุเบกษา ๕๖(๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๒) : ๒๓๕๔

^๒ กรมประชาสัมพันธ์, ประมวลรัฐนิยม (พระนคร : โรงพิมพ์กรมรถไฟ, ๒๔๘๓), หน้า ๑๑.

ภายหลังเมื่อประเทศไทยประสบความสำเร็จทางการเมืองในการผนวกดินแดนก้านอินโดจีน ที่ต้องเป็นกรณีพิพาทกับฝรั่งเศสในปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๓ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ ประเทศไทยได้เข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ ๒ ด้วยการเข้าเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น การดำเนินนโยบายชาตินิยมเพื่อปลุกเร้าให้คนไทยมีบทบาทในทางเศรษฐกิจจึงมีลักษณะทวีความรุนแรงมากขึ้นตามการดำเนินนโยบายทางการเมืองยามสงครามอื่น ๆ ที่รัฐบาลกระทำอยู่ในขณะนั้น เพราะการที่รัฐบาลต้องระดมทรัพยากรทางเศรษฐกิจอย่างมากโดยทุกวิธีการเพื่อรับสภาวะของประเทศที่ต้องกลายเป็นสมรภูมิสงคราม ทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องปลุกเร้าชาตินิยมทางเศรษฐกิจเพื่อประโยชน์ในการทำสงครามอย่างเต็มที่ คำขวัญ และสุนทรพจน์ปลุกใจต่าง ๆ ทั้งเพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง และเศรษฐกิจจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ถูกสร้างขึ้นมามากมาย อย่างมากมาย ดังเช่น คำว่า "กฤษณาภิรมย์" ซึ่งเป็นคำที่ พลฯ นายกรัฐมนตรีสร้างขึ้นมาใช้ อันมีที่มาจากคำว่า เกษตรกรรม พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม โดยจอมจอมพล ป. พิบูลสงคราม มุ่งที่จะชักชวนให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญ และคุณค่าของการเกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม ที่มีต่อประเทศ โดยใช้ตัวอย่างจากประเทศญี่ปุ่นที่ได้กลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหญ่โตในขณะนั้นก็ด้วยผลสืบเนื่องมาจากสงครามโลกครั้งแรกซึ่งญี่ปุ่นอยู่ในฐานะที่ต้องช่วยเหลือตัวเอง การช่วยเหลือตัวเองของญี่ปุ่นนี้เองทำให้ญี่ปุ่นคิดสร้างของกินของใช้และอาวุธยุทโธปกรณ์ ซึ่งก็สามารถทำได้ไม่แพ้ชนชาติที่เจริญแล้วอื่น ๆ ทั้งในยุโรป และอเมริกาด้วย ดังนั้นประชาชนชาวไทยจึงควรต้องยึดถือศัพท์คำใหม่นี้เป็นสิ่งกระตุ้นเตือนอยู่ตลอดเวลาให้ระลึกถึงความสำคัญแห่งอาชีพทั้ง ๓ นี้ได้รับการฟื้นฟูยิ่งขึ้นจนเกิดเป็นกำลังสำคัญอย่างใหญ่หลวงแก่ชาติไทยเรา และยังมีคำขวัญอื่น ๆ ที่นำมาใช้ปลุกเร้าชาตินิยมแก่ประชาชนไทยเผยแพร่

แพร่อยู่อีกมากมาย หนังสือพิมพ์ทุกฉบับต้องลงคำขวัญของรัฐบาลเป็นประจำ เช่น หมิ่น
ปลุกหมิ่น เลี้ยงเสียบึงเพิ่มพูน เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย เกษตรทำ อุตสาหกรรมผลิต
พาณิชย์ค้าเถิก มาลानำไทยไปสู่มหาอำนาจ เป็นไทยพึงนิยมไทย คนที่ไม่รักชาติ
คือคนที่เกิดมารกโลก ตัวตายคือว่าชาติตาย ว่าอะไรว่าตามกัน ฯลฯ นอกจากนี้
หลังการ เป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นหนังสือพิมพ์ที่ตีพิมพ์ออกจำหน่ายในขณะนั้นทุกฉบับจะต้อง
พิมพ์คำขวัญที่เป็นการสนับสนุนท่านผู้นำ เพื่อแสดงถึงการยอมรับและสนับสนุนนโยบาย
ของรัฐบาลด้วยการชักนำให้ประชาชนสนับสนุนด้วย เช่น ศรีกรุง มีคำขวัญว่า "เชื่อ
พิบูลสงครามชาติไม่แตกสลาย" สุภาพบุรุษ มีคำขวัญว่า "เชื่อมั่นในท่านผู้นำชาติจะ
ปลอดภัย" และ นิกร มีคำขวัญว่า "แนวพิบูลสงคราม" เป็นต้น

ต่อมาการใช้ลัทธิชาตินิยมก็เข้มแข็งขึ้นตามภาวะการเมือง รัฐบาลได้เร่ง
ให้ประชาชนรักชาติ มีความเชื่อมั่น และทำตามผู้นำอย่างแข็งขันอีกทางหนึ่งด้วยการ
สร้างวีรกรรมแห่งชาติขึ้น โดยใช้ลัทธิบูชิโดของญี่ปุ่นเป็นหลัก และให้ส่วนนักนายกรัฐ
มนตรีประกาศให้กำหนดเป็นนิสัยประจำชาติไทยขึ้น ๑๔ ข้อ เรียกว่า "วีรกรรมของ
ชาติไทย" ในวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ เพื่อให้การสร้างชาติดำเนินไป
ในแนวเดียวกัน มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยสมเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมสูง ซึ่งส่อ
มวลชนต่าง ๆ ทั้งวิทยุ และหนังสือพิมพ์จะต้องเผยแพร่วีรกรรมนี้ด้วยเช่นกัน ได้แก่

๑. ไทยรักชาติยิ่งกว่าชีวิต
๒. ไทยเป็นนักรบชั้นเยี่ยม
๓. ไทยเป็นชาติขยันในการกลักรรรม อุตสาหกรรม
๔. ไทยเป็นชาติชอบอยู่ที่กินดี
๕. ไทยเป็นชาติชอบแต่งตัวดี
๖. ไทยเป็นชาติปากกับใจตรงกัน
๗. ไทยเป็นชาติรักความสงบ
๘. ไทยเป็นชาติบูชาพุทธศาสนายิ่งชีวิต
๙. ไทยเป็นชาติยกย่องเด็ก หญิง และผู้ชรา

๑๐. ไทยเป็นชาติว่าตามกันและตามผู้นำ
๑๑. ไทยเป็นชาติเพาะปลูกอาหารไว้กินเอง
๑๒. ไทยเป็นชาติที่ต่อมิตรที่ดี และร้ายที่สุดต่อศัตรู
๑๓. ไทยเป็นชาติซื่อสัตย์และกตัญญู
๑๔. ไทยเป็นชาติสะสมมรดกไว้ให้แก่ลูกหลาน

คือวิธีหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อชักชวนให้ประชาชนเห็นชอบ และทำตาม รัฐบาล คือ การประกาศใช้พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๓ ขึ้นเป็นฉบับแรก ต่อมาได้มีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติให้เหมาะสมกับการสมัยตราเป็นพระราชบัญญัติวัฒนธรรมขึ้นใหม่อีกฉบับหนึ่ง คือ พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๕ และได้มีการตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นตามความในพระราชบัญญัติฉบับนี้ด้วย ทั้งนี้เพราะรัฐบาลเห็นว่าในระยะ ๔ - ๕ ปีที่รัฐบาลชุดนี้ปกครองประเทศมานั้นได้พยายามชวนชาวบำรุงวัฒนธรรมของชาติอย่างขมักเขม้น และจำเป็นจะต้องบำรุงกันต่อไปด้วย เมื่อมาถึงขั้นนี้การที่จะทำงานบำรุงวัฒนธรรมแต่เพียงเป็นงานปลีกย่อย หรืองานอดิเรกนั้นย่อมไม่เพียงพอ เราจำเป็นต้องทำกันเป็นงานใหญ่และต้องทำกันอย่างจริงจัง^๒ สภาวัฒนธรรมแห่งชาตินี้ประกอบด้วยหน่วยงาน คือ

๑. สำนักวัฒนธรรมทางจิตใจ
๒. สำนักวัฒนธรรมทางระเบียบ ประเพณี
๓. สำนักวัฒนธรรมทางศิลปกรรม

"ประกาศใช้วีธีรรมแห่งชาติ", สภายุทธ - ประชาสัมพันธ์ (๑๗ พฤศจิกายน

๒๔๘๗) : ๓

^๒ กระทรวงวัฒนธรรม, ที่ระลึกในงานเปิดตึกที่ทำการกระทรวงวัฒนธรรม

และสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ๒๔๘๗ (พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๔๘๗),

หน้าพิเศษ

๔. สำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม

๕. สำนักวัฒนธรรมทางฝ่ายหญิง^๑

โดยสำนักงานวัฒนธรรมทางจิตใจเป็นผู้ดำเนินงานเน้นหนักเรื่องปากท้องหรือเศรษฐกิจ เพราะถือว่าเป็นสิ่งที่มีผลต่อจิตใจประชาชนด้วย ต่อมาในเวลาไล่เลี่ยกันนั้นรัฐบาลก็ได้ตราพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๖ ขึ้นใหม่ อีกฉบับหนึ่ง ซึ่งกำหนดให้ประชาชนไทยต้องถือ เป็นหน้าที่ที่จะปฏิบัติตามวัฒนธรรมของชาติ^๒

จากการศึกษาแนวนโยบายโฆษณาชักชวน และปลูกเร้าจิตใจประชาชนไทย ให้เห็นถึงความสำคัญ และจำเป็นในการที่จะต้องเข้าประกอบกิจการต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจเองเพื่อทำลาย อิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวต่างประเทศ สร้างความเป็นไททางเศรษฐกิจ และสร้างชาติให้เจริญก้าวหน้านั้นแม้ว่าจะ เป็นแนวความคิดที่ถูกต้อง และจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสถานการณ์ขณะนั้น แต่มาตรการที่รัฐบาลนำมาซึ่งมีลักษณะค่อนข้างจะเป็นความต้องการและการกระทำของผู้นำประเทศ และรัฐบาลมากกว่าการกระทำที่เกิดจากจิตสำนึกของประชาชนทั่วไปที่ความต้องการจะมีเอกราชทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้แนวทางความคิดที่จะสร้างความเป็นอิสระทางเศรษฐกิจของรัฐบาลเป็นลักษณะของการใช้ชาตินิยมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่ปราศจากเหตุผลที่สมบูรณ์เพียงพอ เพราะลักษณะพลังต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ และแม้แต่พลังคนคือประชาชนไทยเอง ในขณะนั้นก็ยังไม่พร้อมที่จะปฏิบัติตนเองเพื่อสร้างชาติในทางเศรษฐกิจตามความต้องการของ พณฯ นายกรัฐมนตรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ "พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๘๖", ราชกิจจานุเบกษา ๒๐(๑ มกราคม ๒๔๘๖) : ๓๑

^๒ กระทรวงวัฒนธรรม, ที่ระลึกในงานเปิดตึกที่ทำการกระทรวงวัฒนธรรม และสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ๒๔๘๗, หน้า ข.

วิมล

ดังนั้นแม้ว่าประชาชนทั่วไปจะยึดถือในคำขวัญที่ว่า "เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย" แต่ในทางปฏิบัตินั้นไม่ได้รับผลสำเร็จเท่าที่ควร เพราะประชาชนไม่ให้ความสนับสนุนอย่างจริงจัง เนื่องจากยังไม่เห็นความสำคัญของการค้า การอุตสาหกรรม และการดำเนินกิจการทางเกษตรกรรมอย่างจริงจัง เพราะความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติทำให้คนไทยไม่มีปัญหาในการประกอบอาชีพ และดำรงชีวิตนโยบายของแต่ละรัฐบาลตลอดมาก็ไม่แน่นอนหรือสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน บางรัฐบาลพยายามสร้างความกลมกลืนเพื่อประโยชน์ทางการเมือง และเศรษฐกิจ แต่บางรัฐบาลต่อต้าน และพยายามชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างในอำนาจทางเศรษฐกิจที่แต่ละฝ่ายครอบครองอยู่ และผลที่จะเกิดขึ้น นอกจากนั้นความสำนึกทางชาตินิยมของคนไทยยังมีไม่มากนัก เนื่องจากชาคปัจจุบันผลัดกัน เพราะนับแต่อดีตมาประเทศไทยไม่เคยประสบปัญหาในเรื่องการรังเกียจเชื้อชาติ การกีดกันทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงของชาวต่างชาติ การศึกษาวิทยาการจากตะวันตกอย่างกว้างขวางในหมู่ประชาชนของประเทศ ผลกระทบจากการขยายตัวด้วยควมรุนแรงของลัทธิจักรวรรดินิยม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ถือว่ามีส่วนสำคัญในการกำหนดลัทธิชาตินิยมในประเทศต่าง ๆ ดังนั้นการโฆษณาชักชวนให้ประชาชนมีความรักชาติ เกิดความรู้สึกชาตินิยมอย่างรุนแรงของรัฐบาลครั้งนี้ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้เต็มที่ตามขีดความต้องการของผู้นำประเทศ

๒) การใช้อำนาจรัฐเพื่อส่งเสริมชาวไทยให้เข้ามามีบทบาททางด้านเศรษฐกิจ

การที่รัฐบาลอันมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ถือปณิธานว่าตนเองมีหน้าที่จะต้องสร้างชาติให้เจริญรุ่งเรือง แม้วางานสร้างชาติจะเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็เชื่อว่าความมุ่งหวังนี้จะต้องสำเร็จได้ถ้าหากช่วยกันทำโดยพร้อมเพรียงทั้งฝ่ายรัฐบาลและประชาชน โดยรัฐบาลเป็นผู้กำหนดแนวทาง ให้คำแนะนำ ความช่วยเหลือ ส่วนประชาชนมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติทุกอย่างตามที่รัฐบาลแนะนำ และคอยรับความช่วยเหลือจากรัฐบาล เพราะลำพังแต่เพียงการ

โฆษณา เผยแพร่ทางสื่อมวลชนอย่างเดียวกันนี้รัฐบาลตระหนักดีว่ายังไม่เป็นการเพียงพอที่จะสร้างความเจริญก้าวหน้าในระดับมหอำนาจตามความต้องการของ "ท่านผู้นำ" ได้ ทั้งนี้เพราะท่านผู้นำเชื่อว่าการมีพลังอำนาจทางทหาร การควบคุมกลไกในการปกครองฝ่ายพลเรือนไว้ได้ทั้งหมด ตลอดจนการปกครองประเทศแบบเผด็จการโดยยึด "ผู้นำ" เป็นหลักเท่านั้นที่จะเป็นการผลักดันให้เกิดการสร้างชาติให้เจริญรุ่งเรืองได้ ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องริบเร่งสร้างองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยให้รัฐสามารถใช้อำนาจที่มีอยู่ออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อที่จะสนองความต้องการของผู้นำรัฐบาล

การใช้อำนาจรัฐเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้คนไทยมีบทบาทในการเศรษฐกิจสาขาต่าง ๆ ในระยะแรกนี้จึงเป็นไปในหลายลักษณะหลายรูปแบบ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นไปในลักษณะของการกีดกัน ผลักดันผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจชาวต่างชาติซึ่งมีอยู่แต่เดิมให้หมดไป ในขณะที่เดียวกันก็สร้างภาวะที่อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่คนไทย แม้กระทั่งการบีบบังคับให้คนไทย เข้าประกอบอาชีพทางค่านเศรษฐกิจต่าง ๆ แทน ด้วยเหตุนี้เองต่อมาจึงปรากฏว่าได้มีการตรากฎหมายต่าง ๆ ออกมามากมาย ทั้งที่มีผล และเกี่ยวข้องกับโดยตรง หรือโดยอ้อมต่อการเกษตรกรรม อุตสาหกรรมและธุรกิจการค้า ลักษณะของกฎหมายส่วนหนึ่งจะเป็นกฎหมายเพื่อแผ้วทางและปูพื้นฐานให้ประชาชนเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจ เช่น กฎหมายเพื่อให้อำนาจแก่ผู้ประกอบการประกอบอาชีพต่าง ๆ กฎหมายจำกัดถิ่นที่อยู่ของชาวต่างชาติ กฎหมายห้ามประกอบอาชีพบางชนิด กฎหมายกำหนดให้อาชีพต่าง ๆ ประกอบได้เฉพาะบุคคลที่มีสัญชาติไทยเท่านั้น และกฎหมายบังคับใช้แรงงานชาวไทย เป็นต้น ลักษณะกฎหมายอีกส่วนหนึ่งจะเป็นกฎหมายที่มีผลบังคับให้ชาวไทย เข้าประกอบอาชีพต่าง ๆ ที่รัฐบาลเปิดโอกาสให้แทนชาวต่างชาติ เช่น กฎหมายจัดหางานให้ผู้อยู่อาศัยต่างชาติ กฎหมายควบคุมขอทาน กฎหมายบังคับเก็บภาษีแก่ธุรกิจชาวต่างชาติ การช่วยเหลือคนไทยในการจัดตั้งบริษัทเพื่อแข่งขันกับชาวต่างชาติ ฯลฯ วิธีการทางกฎหมายทั้ง ๒ แบบนี้รัฐบาลถือว่าถ้าหากทำได้สำเร็จคนไทยจะสามารถเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจแทนชาวต่างชาติได้อย่างแน่นอน

เพราะรัฐบาลเชื่อว่าได้วางแผนไว้อย่างดีและรอบคอบแล้ว^๑

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังได้กำหนดให้หน่วยงานและองค์การต่าง ๆ ช่วยเหลือการครองชีพของราษฎรหลายหน่วยงานด้วยกัน อาทิเช่น กระทรวงเกษตร กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงพาณิชย์ กรมรถไฟ กรมทางหลวงแผ่นดิน กรมไปรษณีย์โทรเลข กรมการขนส่ง โดยให้หน่วยงานเหล่านี้เป็นผู้รับนโยบายจากรัฐบาลไปปฏิบัติแล้วมอบต่อไปยังคณะกรรมการจังหวัดซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ดูแล แล้วส่งต่อไปยังอำเภอ อำเภอส่งต่อไปยังกำนัน และผู้ใหญ่บ้านตามลำดับลงมา^๒ ทั้งนี้เพราะรัฐบาลต้องการให้นโยบายพัฒนาต่าง ๆ ถึงประชาชนด้วยความเข้าใจอย่างแท้จริงและถูกต้อง ซึ่งจะเป็นวิธีการที่ช่วยเร่งเร้าส่งเสริมให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นยิ่งขึ้นด้วย

นอกจากนั้นแล้วรัฐบาลยังได้จัดให้มีการอบรมเผยแพร่นโยบายต่าง ๆ บ่อยครั้ง เช่น ในวันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ รัฐบาลได้จัดให้มีการอบรมกำนันผู้ใหญ่บ้านขึ้นที่โรงเรียนข้าราชการฝ่ายปกครอง โดยนายรัฐมนตรีซึ่งให้ความสำคัญแก่เรื่องนี้มากได้ไปเป็นผู้เปิดการอบรมด้วยตนเอง ในการอบรมแต่ละครั้งจะมีการอบรมเรื่องต่าง ๆ หลายอย่างเพื่อให้ผู้ปกครองระดับท้องถิ่นเหล่านี้เข้าใจอย่างถูกต้อง และดูแลชี้แจงให้การปฏิบัติตามนโยบายดำเนินไปจนบรรลุผลสำเร็จตามที่รัฐบาลต้องการ เช่น การจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ และการจับจองที่ดิน การตรวจสอบผู้ไร้อาชีพและจัดหางานให้ผู้ไร้อาชีพได้กระทำ การกำหนดและกวัดขั้นให้ราษฎร

^๑กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๓/๒๔๘๔ วันพุธที่ ๓๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๘๔ "เรื่องอาชีพของไทยในประเทศไทย", หน้า ๑๓.

^๒"ท่านกำนันผู้ใหญ่บ้านสร้างความหยุดยั้งคือแก่ราษฎร", สรีกรัง

ทำสวนครัว การควบคุมส่งเสริมให้ราษฎรได้ประกอบอาชีพในการเพาะปลูก เลี้ยง สัตว์ และการทำสวนครัว การส่งเสริมการค้าขายและอุตสาหกรรมในครอบครัว^๑ และทางด้านการตรวจมหาดไทยก็ได้จัดโครงการการอบรมผู้ยากจนที่ยั่งยืนขึ้น เพื่อ ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจและเร่งเร้าให้มีการปฏิบัติตามนโยบายต่าง ๆ ของรัฐ- บาลอย่างเต็มที่ โครงการอบรมนี้จัดขึ้นครั้งแรกที่โรงเรียนข้าราชการฝ่ายปกครอง เมื่อวันที่ ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๒ โดยให้เจ้าหน้าที่ในแต่ละจังหวัดทั้ง ๗๐ จังหวัดคัดเลือกชายไทยที่มีคุณลักษณะเหมาะสมส่งเข้ามาจังหวัดละ ๑ คน การอบรมเป็น เวลา ๑๐ วันประกอบด้วยการนำชมกิจการต่าง ๆ ซึ่งแสดงถึงความเจริญก้าวหน้าของ ประเทศไทย อบรมสั่งสอนถึงเรื่องการทำมาหากินโดยให้ดูของจริง และอบรมชี้แจง ให้เป็นผู้มีการกินคืออยู่ที่ทั้งในการปฏิบัติตน และปฏิบัติต่อบ้านเรือน เพื่อให้ผู้ที่ยั่งยืนที่มา อบรมบังเกิดความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมและมีความรู้รอบตัวที่ยั่งยืน^๒ ซึ่งปรากฏ ผลว่าโครงการนี้เป็นที่พอใจของท่านผู้นำนามาก ต่อมาจึงได้มีคำสั่งของนายกรัฐมนตรีให้ กระทรวงมหาดไทยจัดการอบรมขึ้นอีก โดยเพิ่มจำนวนผู้รับการอบรมให้มากขึ้น คือ ให้คัดเลือกมาจากทุกอำเภอทั่วประเทศที่เคี้ยว^๓ รวมทั้งการอบรมอื่น ๆ ซึ่งเป็นการ อบรมเพื่อประกอบอาชีพโดยตรงที่รัฐบาลจัดขึ้นอยู่เสมอ

จากความต้องการที่จะทำให้การพัฒนาตามนโยบายของรัฐบาลเป็นไปได้ อย่างรัดกุมและได้ผลตามเจตน์จำนงของท่านผู้นำ กระทรวงมหาดไทยจึงคิดที่จะตั้ง กรมขึ้นมารวมหนึ่ง ชื่อ "กรมสวัสดิการประชาชน" ซึ่งตรงต่อกระทรวงมหาดไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ "อบรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน เมื่อวันที่ ๗ เดือนนี้", สุริยวง (๑๐ มีนาคม

๒๔๘๒) : ๓, ๑๑

^๒ "ผู้ที่ยั่งยืน ๗๐ จังหวัด จะมาอบรม", สุริยวง (๒๔ มีนาคม ๒๔๘๒)

: ๓, ๑๑

^๓ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม, สมุดสั่งงานฝ่ายพลเรือน เล่ม ๒, หน้า ๑๑๕.

แต่ต่อมาจอมพล ป. พิบูลสงคราม เห็นว่าการที่จะให้กรมสวัสดิการขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทยนั้นอาจจะทำงานล่าช้า หรือไม่ช่วยทำงานก้าวหน้าขึ้น จึงได้ล้มเลิกการตั้งกรมสวัสดิการเสีย และตั้งเป็นกรมใหม่ขึ้นมาชื่อว่า "กรมประชาสงเคราะห์" ขึ้นตรงต่อคณะรัฐมนตรีโดยตรง

วิธีการอีกประการหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อส่งเสริมชักจูงให้ประชาชนประกอบอาชีพต่าง ๆ ตามที่รัฐบาลต้องการ คือ การออกรางวัล เพื่อมอบให้กับผู้ที่มีลักษณะตามเกณฑ์ที่รัฐบาลกำหนด และหลังจากทดลองทำขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ แล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีคำสั่งให้จัดการแจกรางวัลประจำเดือนเพิ่มขึ้น เพราะเห็นว่า "วิธีการนี้ทำให้การทำความากินของราษฎรดีขึ้น นับเป็นวิธีการส่งเสริมอย่างหนึ่งได้" สำหรับกฎเกณฑ์ของผู้ที่มีสิทธิจะได้รับรางวัลจากรัฐบาลมีดังนี้

๑. ผู้ที่เป็นเจ้าของนาตั้งแต่ ๒๕ ไร่ขึ้นไป และทำนาทำไร่เอง ให้แจกเบอร์ประจำตัว แล้วหมุนรางวัลสัปดาห์ละครั้ง
  ๒. ผู้ที่ประกอบอาชีพค้าขายก็จะได้รับเบอร์ เช่นเดียวกัน
  ๓. ผู้ที่ทำอุตสาหกรรมก็จะได้รับเบอร์ เช่นเดียวกันอีก^๒
- โดยการให้รางวัลนี้ได้มีการปรับปรุงจัดทำวิธีการต่าง ๆ ขึ้นมาใช้เรื่อยมา

"กรมสวัสดิการเป็นอันว่าจะไม่ตั้ง" ไทยใหม่ (๔ สิงหาคม ๒๔๘๓)

: ๓

^๒ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม. สมุดสังงานฝ่ายพลเรือน เล่ม ๑

หน้า ๕๕.

๓) การบังคับข้อกิจการของชาวต่างชาติ

มาตรการบังคับข้อกิจการต่าง ๆ นี้เป็นมาตรการที่ถูกนำมาใช้หลังการใช้ มาตรการควบคุมและบีบบังคับต่าง ๆ อย่างเข้มงวดของรัฐบาลที่ท่าต่อธุรกิจการค้า และอุตสาหกรรมของชาวต่างชาติ จนในที่สุดนักธุรกิจชาวต่างชาติก็จำต้องยอมขาย ธุรกิจต่าง ๆ ของตนให้แก่รัฐบาล ตัวอย่างเช่น เมื่อรัฐบาลเข้ามาควบคุมกิจการค้า ข้างตั้งบริษัทชาวไทยขึ้น พ่อค้าชาวจีนซึ่งเป็นผู้ที่เคยผูกขาดการค้าข่าวก่อนได้รับความกระทบกระเทือนมากจนต้องปิดกิจการของตนลงจำนวนมาก ซึ่งเป็นมาตรการ กลั่นแกล้งบีบบังคับชาวจีนอย่างเห็นได้ชัด เพราะต่อมารัฐบาลได้ตกลงใจให้สิทธิการ ส่งข้าวออกนอกประเทศแก่ญี่ปุ่น คือ บริษัทมิตซึบิชิ และบริษัทมิตซึบิชิ นอกจากนี้ยังมี กิจการอื่น ๆ อีกหลายประเภทที่ได้รับผลกระทบกระเทือนจากมาตรการท่านลงนี้ หลังจากนั้นค้คมารัฐบาลตั้งบริษัท หรือโรงงานของคนไทย หรือของรัฐบาลไทยขึ้นมาแทนที่ แต่เนื่องจากนโยบายผลักดันให้คนไทย เข้าประกอบกิจการทุกด้านแทนที่ชาวต่างชาติ นั้น รัฐบาลหมายถึงเฉพาะธุรกิจเล็ก ๆ หรือขนาดกลางเท่านั้น แต่ไม่ได้หมายรวมไปถึง ธุรกิจขนาดใหญ่แต่อย่างใด เพราะสำหรับกิจการขนาดใหญ่และมีความสำคัญมาก ๆ นั้น รัฐบาลมีนโยบายที่จะดำเนินงานเองทั้งสิ้น โดยให้เหตุผลว่าประชาชนไทยยังไม่พร้อม และกิจการขนาดใหญ่เป็นกิจการที่มีผลต่อความมั่นคงของรัฐบาล และประเทศอีกด้วย วิธีการนี้ชี้ให้เห็นอย่างชัด เจนว่าการที่รัฐบาลมีนโยบายกีดกันชาวต่างชาติด้วยวิธีการต่าง ๆ นั้น วัตถุประสงค์ที่แท้จริงคือการแสวงหาทางในการที่รัฐบาลจะโอนกิจการ และ อุตสาหกรรมต่าง ๆ มาเป็นของรัฐบาลนั่นเอง

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ เหตุการณ์สงครามได้เอื้ออำนวยให้
 รัฐบาลไทยทำทุกสิ่งทุกอย่างที่ต้องการได้มาก และสะดวกขึ้น รัฐบาลจึงได้บีบบังคับ
 นักธุรกิจ ชาวต่างชาติทั้งทางตรง และทางอ้อมในรูปของการออกกฎหมายต่าง ๆ
 และใช้เครื่องมืออื่น ๆ ทั้งที่มีอยู่ก่อนและที่จัดทำขึ้นใหม่ ทั้งชาวยุโรปที่ควบคุมกิจการ
 ขนาดใหญ่ ๆ และชาวจีนที่ควบคุมกิจการค้าปลีก และค้าส่งทั้งภายในและนอกประเทศ
 จึงถูกรัฐบาลเข้าควบคุมและบีบบังคับอย่างรุนแรงและเปิดเผยยิ่งขึ้นกว่าเดิม เพราะ
 กิจการเหล่านี้ส่วนใหญ่ล้วนเป็นกิจการของชาวต่างชาติที่ประเทศของตนเป็นศัตรูใน
 การทำสงครามกับประเทศไทยทั้งสิ้น ทำให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม สามารถ
 นำมาอ้างเป็นสาเหตุเพื่อกำหนดนโยบายชาตินิยมของตนเองได้อย่างเต็มที่

ตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๔๘๔ ซึ่งเป็นเดือนเดียวกันกับที่ได้มีการประกาศ
 ร่วมมือกับญี่ปุ่น รัฐบาลได้ตราและประกาศพระราชบัญญัติควบคุมและจัดการกิจการหรือ
 ทรัพย์สินของคนต่างด้าวบางจำพวกในภาวะคับขัน พุทธศักราช ๒๔๘๔ พร้อมกับตั้งคณะ
 กรรมการขึ้นคณะหนึ่งประกอบด้วยพลเรือตรี พระยาศรยุทธเสณี ร.น. เป็นประธาน
 (ต่อมาตามประกาศรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ ลงวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.
 ๒๔๘๕ หม่อมหลวงเดช สนิทวงศ์ ได้รับแต่งตั้งเป็นประธานแทน) และกรรมการคน
 อื่น ๆ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากกระทรวงต่าง ๆ คณะกรรมการชุดนี้จะทำหน้าที่
 พิจารณาว่ากิจการหรือทรัพย์สินของคนต่างด้าว ซึ่งเป็นคนของประเทศใดจำพวกใด
 หรือผู้ใดควรจะถูกควบคุม และจัดการเพียงไร แล้วจึงจะเข้าควบคุมและจัดการ
 หรือทรัพย์สินของคนต่างด้าวเหล่านั้นตามวิธีการต่าง ดังต่อไปนี้

กระทรวงการต่างประเทศ, เลขที่แฟ้ม WW.๒/๔ สงครามโลกครั้งที่
 ๒ "บันทึกเรื่องการควบคุมและจัดการกิจการหรือทรัพย์สินของคนต่างด้าวบาง
 จำพวกในภาวะคับขัน", หน้า ๔.

๑. เข้าค่าเนนกิจการ และเข้าครอบครองทรัพย์สินแทนคนต่างด้าว และจัดการเหมือนได้รับโอนกิจการหรือทรัพย์สินนั้นมาเป็นของตน

๒. แยกการค้าเนนกิจการนั้นหรืออัยคทรัพย์สิน หรือจำหน่ายสิ่งทีเห็นว่าค่าไม่คุ้มกับการใช้จ่ายในการรักษาหรือเป็นสิ่งที่เก็บรักษาไว้ไม่ได้ หรือรักษาไว้ได้โดยยาก โดยสภาพของสิ่งนั้น

๓. เลิกกิจการเพื่อข่างบัญชี หรือจัดการจำหน่ายทรัพย์สินทั้งหมดเมื่อได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรี

๔. จ่ายเงินให้แก่คนต่างด้าวที่กิจการ หรือทรัพย์สินถูกควบคุม และจัดการตามจำนวนพลควรแก่การครองชีพของคนต่างด้าวนั้น และครอบครัว เป็นคราว ๆ ไป

ต่อมาวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๕ รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วย ชนคีตรู และทรัพย์สินของชนคีตรู พุทธคีกราช ๒๔๘๕ ขึ้นมาอีกฉบับหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่ควบคุมชนชาติคีตรู และทรัพย์สินของชนชาติคีตรูในประเทศไทยทั้งหมด พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ให้อำนาจแก่รัฐบาลมากขึ้นกว่าฉบับแรก คือ ให้อำนาจรัฐบาลเข้าควบคุมและยึดทรัพย์สินของชาวต่างด้าวในประเทศไทยตามลักษณะดังนี้

๑. บุคคลซึ่งมีถิ่นที่อยู่ ในอาณาเขตแห่งประเทศไทย หรือจักรภพที่ท่าสงครามกับประเทศไทย

๒. บุคคลซึ่งเป็นชนชาติแห่งประเทศไทย หรือจักรภพที่ท่าสงครามกับประเทศไทย

๓. ห้างหุ้นส่วน บริษัท สมาคม หรือมูลนิธิซึ่งชนคีตรูควบคุมอยู่

"พระราชบัญญัติควบคุมและจัดการกิจการหรือทรัพย์สินของคนต่างด้าวบางจำพวกในภาวะคับขัน พุทธคีกราช ๒๔๘๔", ราชกิจจานุเบกษา ๕๘(๒๖ ธันวาคม ๒๔๘๔) : ๑๕๐๐ - ๑๕๐๒

โดยให้จัดการกับทรัพย์สินของบุคคลเหล่านี้ตามพระราชบัญญัติข้างต้น
 ต่อมาในเดือนมีนาคม ๒๕๕๕ คณะรัฐมนตรียังได้พิจารณาลงมติกำหนดหลัก
 การให้คณะกรรมการยึดทรัพย์สินของชาวต่างชาติใช้เป็นนโยบายในการดำเนินงาน
 ดังต่อไปนี้

๑. ทรัพย์สินส่วนตัวให้ดำเนินการขาย
๒. ห้างร้านต่าง ๆ ให้ดำเนินการเลิก
๓. โรงงานต่าง ๆ แห่งใดมีผลผลิตจะเป็นประโยชน์แก่ราชการทหาร และ
 แก่ประชาชน ให้คณะกรรมการพยายามดำเนินการนั้นต่อไป หากโรงงานใดมี
 สามารถดำเนินการไปได้ก็ให้เลิก
๔. ธนาคารต่าง ๆ ให้ดำเนินการเลิกและระงับบัญชี แล้วมอบให้ธนาคาร
 ใหม่ที่ได้รับอนุมัติให้ตั้งขึ้นนั้นดำเนินการระงับบัญชี และจัดการคืนเงินแก่เจ้าหนี้ตาม
 หลักฐาน หรือตามส่วนที่ควรจะคืนให้ได้
๕. กิจการใด ๆ ที่ได้รับสัมปทานให้เลิก หรือโอนสัมปทานให้หมด แล้ว
 มอบกิจการนั้นให้องค์การรัฐบาลไปจัดทำเป็นองค์การนั้น ๆ หรือถ้าการมอบหรือโอน
 นั้นมีปัญหาเรื่องตีราคาทรัพย์สินก็ให้พิจารณาให้องค์การของรัฐบาลนั้น ๆ รับเข้าช่วง
 ไปทำ หรือถ้าเห็นสมควรจะเลิกก็เลิกไม่ดำเนินการใด ๆ
๖. กิจการใด ๆ ที่จะเลิก หรือชำระบัญชีเป็นอันเข้าใจว่าต้องได้รับอนุมัติ
 จากรัฐมนตรีผู้รักษาการณตามพระราชบัญญัติ

พระราชบัญญัติว่าด้วยชนศัตรูและทรัพย์สินของชนศัตรู พุทธศักราช
 ๒๕๕๕, ราชกิจจานุเบกษา ๕๕(๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕) : ๔๕๒ - ๔๕๓

๗. บรรดาทรัพย์สินที่มีอยู่ในความควบคุมของคณะกรรมการนั้น ถ้าราชการทหารต้องการให้มีคำสั่งเรียกเกณฑ์ตามระเบียบ

การยึดทรัพย์สินและบังคับข้อกิจการของชาวต่างประเทศชาติต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติทั้ง ๒ ฉบับนั้นคณะกรรมการดำเนินการดำเนินงานโดยแบ่งหน่วยควบคุมและจัดการกิจการทรัพย์สินแต่ละประเภทที่ยึดมาออกเป็นแผนกต่าง ๆ ตามลักษณะแห่งกิจการหรือทรัพย์สินที่จะต้องควบคุมและจัดการนั้นดังนี้

๑. สำนักงานเลขาธิการ
๒. แผนกเหรียญกษาปณ์
๓. แผนกพิจารณาเรื่องราว
๔. แผนกธนาคาร
๕. แผนกเหมืองแร่
๖. แผนกป่าไม้
๗. แผนกโรงเลื่อย
๘. แผนกสวนยาง
๙. แผนกโรงเรียน
๑๐. แผนกโรงพยาบาล
๑๑. แผนกท่าเรือ อู่เรือ คลังสินค้า และเรือ
๑๒. แผนกบริษัทประกัน

กระทรวงการต่างประเทศ, เลขที่แฟ้ม WW.๒/๔ สงครามโลกครั้งที่ ๒
(การเรียกร้องค่าทดแทนเสียหาย) "เรื่องที่ ๓ กระทรวงการคลังขอให้ช่วยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ญี่ปุ่นในสังกัดทรัพย์สินของบริษัท บี. เอ. ที", หน้า ๓ - ๔.

๑๓. แผนกสำนักงานทนายความ และสำนักงานชำระบัญชี

๑๔. แผนกบริษัทห้างร้าน

แผนกต่าง ๆ เหล่านี้จะควบคุมกิจการแต่ละประเภทนั้นในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ และในกรณีที่บางบริษัทประกอบกิจการหลายอย่าง ลักษณะการควบคุม และจัดการก็แบ่งออกเป็นส่วน ๆ ตามลักษณะของงานด้วย เช่น บริษัทบอร์เนียว จำกัด ซึ่งมีกิจการหลายประเภท การค้าขายสินค้าต่าง ๆ ทำเรือ โกลดิง ป่าไม้ โรงเลื่อย ฯลฯ การควบคุมและจัดการกิจการ หรือทรัพย์สินก็แยกออกให้แผนกห้างร้าน แผนกท่าเรือ แผนกป่าไม้ แผนกโรงเลื่อย รับผิดชอบเป็นส่วน ๆ เป็นต้น

ผลจากมาตรการดังกล่าวของรัฐบาลปรากฏว่ามีกิจการทุกประเภทของชาวต่างชาติที่เป็นชนชาติศัตรูของไทยต้องถูกยึดทรัพย์ หรือไม่ก็ถูกบังคับซื้อกิจการเป็นจำนวนมาก เช่น บริษัทหลุยส์ ที เลียวโนเวนส์ จำกัด บริษัทอมเบย์ - เบอร์มา จำกัด บริษัทแองโกลไทย จำกัด และบริษัทบอร์เนียว จำกัด เป็นต้น แต่การปฏิบัติมาตรการนี้มีความแตกต่างจากหลักการมาก เพราะคณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบดำเนินงานไม่สามารถจะทำงานทั้งหมดไปตามหลักการได้ เช่น เพียงการทำงานในชั้นต้น คือเมื่อคณะกรรมการจังหวัดเข้าควบคุม และจัดการกิจการทรัพย์สินเข้าสำรวจ ยึด ควบคุม และทำบัญชีไว้ หลังจากนั้นเมื่อมาสำรวจอีกครั้งก็ปรากฏว่าทรัพย์สินต่าง ๆ เคลื่อนที่และขาดหายไปมาก โดยเฉพาะทรัพย์สินประเภทเครื่องอุปโภคบริโภคที่ขาดแคลนมากระหว่างสงคราม เช่น น้ำมัน ยางรถยนต์ เหล้า เครื่องใช้เบ็ดเตล็ดซึ่งจากการสอบสวนแจ้งว่า ทหารเขาไปบ้าง ญี่ปุ่นเขาไปบ้าง และพนักงานเดิมของบริษัทเขาไปบ้าง โดยรัฐบาลไม่อาจที่จะควบคุมด้วยวิธีการใด ๆ ได้ และนอกจากฝ่ายไทยจะยึดทรัพย์สิน กิจการของศัตรูเหล่านี้ไว้แล้ว ทางฝ่ายญี่ปุ่นได้เข้ายึดกิจการต่าง ๆ ของชาวต่างชาติที่ตั้งอยู่ในประเทศไทยเอาไว้ภายใต้การควบคุมของคนด้วย แม้กรมประสานงานพันธมิตรจะได้เจรจาขอกิจการนั้น ๆ คืนจากญี่ปุ่น แต่ญี่ปุ่นก็บ่ายเบี่ยงในการเจรจาไม่ยอมมอบให้แก่ฝ่ายไทย โดยอ้างว่าขอไว้ใช้สำหรับทำการรบ หรืออื่น ๆ หรือถ้ายอมคืนให้ญี่ปุ่นก็จะขนเอาทรัพย์สินที่เป็นประโยชน์

ไปทั้งหมด คืบมาแต่ตัวโรงงานหรือบริษัทเท่านั้น^๑

แม้ว่ารัฐบาลจะไม่สามารถยึด และเข้าทำประโยชน์กับกิจการของชาวต่างประเทศต่าง ๆ ได้ทั้งหมด แต่ก็มียุทธการจำนวนมากที่ถูกรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ายึดไว้ และโดยที่ทรัพย์สินและกิจการเหล่านี้รัฐบาลมีนโยบายที่จะให้คนไทยและหน่วยงานของรัฐ เข้าทำแทน ดังนั้นหลังจากรัฐเข้ายึดกิจการต่าง ๆ เรียบร้อยแล้ว จึงมีหน่วยงานของรัฐบาล องค์การกึ่งราชการต่าง ๆ เอกชนสัญชาติไทย แจกซื้อทรัพย์สินและกิจการบริษัทของชาวต่างชาติ ซึ่งปรากฏมียุทธการต่าง ๆ ที่คณะกรรมการได้ตีราคาเพื่อจะขายให้แก่หน่วยราชการ และบริษัทของคนไทย เช่น ตีราคาทรัพย์สินของบริษัทไทยอินคัสตรีส์ บริษัทแคนเคิล จำกัด บริษัทแรนเคนเบอร์ก จำกัด ให้กระทรวงกลาโหม ตีราคากิจการของบริษัทบางกอกค็อก จำกัด ให้กองทัพเรือ ตีราคาทรัพย์สินบริษัทเฟรเซอร์แอนนีพี จำกัด ให้บริษัทส่งเสริมอุตสาหกรรมไทย ตีราคากิจการเหมืองแร่ของชาวต่างชาติทั้งหมด ๕๗ รายให้บริษัทแร่และยางไทยและขายส่วนยางบางนราพูน จำกัด กับบริษัทยะลาเอสเตท จำกัด ให้กับบริษัทแร่และยางไทย จำกัด^๒

แต่ด้วยเหตุที่การดำเนินงานต้องประสบปัญหาคำนต่าง ๆ เช่น ทรัพย์สินสูญหาย ฐุ่่นไม่ให้ความร่วมมือ กิจการบางอย่างเป็นกิจการที่ไม่สามารถดำเนินงานต่อไปให้ได้ผลตอบแทนอย่างคุ้มค่าได้ เช่น สวนยาง ๕ ใน ๑๑ แห่งที่ยึดมา รัฐต้องจำงคนเฝ้าไว้เท่านั้น^๓ ประกอบกับความเจริญของประเทศไทยในขณะนั้น

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

^๒ กระทรวงการต่างประเทศ, เลขที่แฟ้ม WW.๒/๔ : ๑ สงครามโลก

ครั้งที่ ๒ "เรื่องรัฐบาลและองค์การกึ่งราชการ ขอซื้อทรัพย์สินและกิจการของชนชาติศัตรู"

^๓ กระทรวงการต่างประเทศ, เลขที่แฟ้ม WW.๑/๔ สงครามโลกครั้งที่

ที่ ๒ "บันทึกเรื่อง การควบคุมและจัดการ กิจการหรือทรัพย์สินของคนต่างด้าวบางจำพวกในภาวะคับขัน", หน้า ๔๐.

ยังอยู่ในระยะที่กำลังสร้างขึ้นอย่างเร่งรีบ ประเทศไทยจึงยังไม่พร้อมในทุกด้าน
 ที่จะดำเนินกิจการเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขาดทั้งกำลังคน เครื่องจักรกล
 วัสดุคิป์ ความรู้ความชำนาญ วิธีบริหารงาน และสิ่งจำเป็นอื่น ๆ ที่จะใช้ในการ
 ดำเนินธุรกิจการค้า และอุตสาหกรรมที่ยืดมาจากชาวต่างชาติ เป็นเหตุให้รัฐบาล
 ไทยไม่สามารถจะใช้ประโยชน์จากกิจการที่ยืดมาทั้งหมดนั้นได้อย่างเต็มที่ แต่
 อย่างไรก็ตามปัญหานี้ก็ยังไม่ร้ายแรงเท่ากับปัญหาที่เกิดขึ้นหลังจากที่สงครามสงบลง
 แล้ว เพราะการดำเนินนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้นเป็นการตัด
 กับกฎหมายระหว่างประเทศอย่างมาก เมื่อฝ่ายอักษะแพ้สงคราม ประเทศไทยต้อง
 พยายามเจรจาหาทางรักษาเอกราชของตน การกระทำต่าง ๆ ของจอมพล ป.
 พิบูลสงคราม ดังกล่าวข้างต้นจึงถูกนำมารวมอยู่ในการเจรจาคอร์องกับประเทศมหา
 อำนาจต่าง ๆ ทำให้ประเทศไทยได้รับความลำบาก และต้องไ้เงินทดแทนแก่ชาติ
 ต่าง ๆ อีกด้วย

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย